KÜLÖNLENYOMAT A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNY-EGYETEM 1934/35. ÉVI ÉVKÖNYVÉBŐL

BESZÉDEK
ÉS
DÉKÁNI TANÉVZÁRÓ ÉRTEKEZÉS

(ÚJABB SZÉLJEGYZETEK AZ ÍTÉLETI JOGERŐ TANÁHOZ)

TARTOTTA:

Dr. BACSÓ JENŐ

EGYETEMI NY. R. TANÁR,
A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR DÉKÁNJA

DEBRECEN, 1936.
DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

KÜLÖNLENYOMAT A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNY-EGYETEM 1934/35. ÉVI ÉVKÖNYVÉBŐL

BESZÉDEK
ÉS
DÉKÁNI TANÉVZÁRÓ ÉRTEKEZÉS

(ÚJABB SZÉLJEGYZETEK AZ ÍTÉLETI JOGERŐ TANÁHOZ)

TARTOTTA:

Dr. BACSÓ JENŐ

EGYETEMI NY. R. TANÁR,
A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR DÉKÁNJA

DEBRECEN, 1936.
DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

Tanévmegnyitó beszéd

a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem 1934/35. tanévének ünnepélyes megnyitásán

október hó 9-én.

Egyetemi Polgárok!

Egyetemünk szabályzata szerint nekem, mint a Rectort adó Kar dékánjának jutott az a kedves kötelesség, hogy az új egyetemi év küszöbén köszöntsem Önöket!

Amikor ezt teszem, kedves kötelességet teljesítek, mert Önökben a tudományt szomjazó, a tanulni vágyó ifjúságot, a magyarság színe-javát látom, kik a mai rendkívül nehéz elhelyezkedési viszonyok között is, a tanulás, a tudományos buvárkodás terhes, de önmagában is sok gyönyörűséget nyújtó útjára lépnek.

Valamikor a tudományos pályát választó ifjúság abban a tudatban kezdte meg tanulmányait, hogy az egyetem elvégzése után, diplomával a kezében, el is helyezkedhetik s érvényesülhet az általa választott hivatali, vagy szabad életpályán s bár akkor is voltak, akiknek ez valamely oknál fogva nem sikerült, úgy mégis, a mai ifjúság helyzete egészen más s délibábot kerget az, aki a tudományszerzést nem öncélnak, hanem csak eszköznek tekintené s megszerzett diplomája alapján jogot vélne szerezni az elhelyezkedésre, akár az állammal, akár a társadalommal szemben.

Meggyőződésem, hogy Önök tisztában vannak a mai rendkívül nehéz viszonyokkal s amikor a tudományok e megszentelt csarnokába lépnek, azt tanulni vágyásból, tudományszomjból teszik s ezzel nemcsak önmaguknak, hanem a köznek is használnak, mert ha igaz, hogy „elvész az a nép, mely tudomány nélkül való" (Széchenyi), úgy igaznak kell lenni annak is, hogy minél nagyobb valamely állam tanult, művelt, tudós polgárainak a száma, annál nagyobb annak kultúrája s annál biztosabb a fennmaradása!

Ha valaha, úgy ma fokozottabb mértékben van ennek a megcsonkított, megnyomorított országnak szüksége arra, hogy polgárai tanultak, műveltek, tudósok legyenek, mert az ilyenektől bizton várhatjuk az önfeláldozásig menő hazaszeretetet.

Tanuljanak tehát lelkiismeretesen, az előadásokat látogassák szorgalmasan, ezt tartsák első és legfőbb kötelességüknek s az egyetemi tanszabadságot ne vegyék szabadosságnak. mert, amit itt elmulasztanak, azt az életben többé nem pótolhatják s míg egyfelől nem szabad elcsüggedniök s a mai rendkívül nehéz körülményektől nem szabad visszariadniok, úgy

másfelől ne felejtsék, hogy ma csak a tehetségek érvényesülhetnek s ezért kell mindenkinek fokozott mértékben tanulni, dolgozni, mert a tanulatlan ember, bármilyen munkakört tölt is be, hiányos ismereteivel a köznek nem javára, hanem kárára szolgál s az ilyen nem is várhatja, hogy akár az állam, akár a társadalom az elhelyezkedésénél segítségére legyen.

Azt, hogy az egyes facultásokra íratkozóknak mely tárgyakat kell, vagy kívánatos hallgatni, az egyetemi tájékoztatóból megtudhatják, s itt még csak azt akarom megemlíteni, hogy tanulmányaik mellett minél nagyobb gondot fordítsanak a sportra, nemcsak azért, mert testük fejlesztése önmaguknak is hasznára van, hanem azért is, mert amint régen a hadi vírtus volt az, ami a magyart ismertté és naggyá tette, úgy a mai változott viszonyok között talán épen a sport terén érhetjük el legbiztosabban azt, hogy a világ figyelme reánk terelődjön.

Egyetemi Polgárok! Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy a rendkívüli idők rendkívüli követelményeket hoznak magukkal, s ma inkább, mint valaha, fokozottabb munkára, meg nem alkuvó lelkiismeretre, önfeláldozó hazaszeretetre s belátó türelemre van szükség úgy az egyetemi életben, mint azon kívül, mert ne felejtsék el, hogy Önök nemcsak ennek az Egyetemnek, hanem az ezeréves magyar hazának is polgárai s ép azért, míg itt az Egyetemen — az ősi Kollégium évszázados traditióit követve — az „Orando et Laborando" jegyében éljenek, addig az Egyetemen kívül érzéseikben, gondolkozásukban és cselekedetükben csak egy *Ideáljuk* legyen, az ezeréves magyar *Haza* s a magyar nemzeti *egység!*

Hölgyeim és Uraim! Amikor Önök az Egyetemre felvétettek, fogadalmat tettek, hogy az Egyetem törvényeit megtartják s annak hatóságaival, tanáraival szemben tisztelettel viseltetnek. Ne felejtsék el soha ezt a fogadalmat s tartózkodjanak minden olyan cselekedettől, mely ellentétbe hozhatná Önöket adott szavukkal! Mert magyar ember előtt az adott szó szentség s Önök is — magyar szokás szerint — kézadással erősítették meg fogadalmukat s így az azzal szembehelyezkedés olyan volna, mintha esküjöket, vagy becsületszavukat nem tartanák meg s ezt nem lehet semmilyen sophistikus okoskodással elmagyarázni.

De tudom, hogy ilyenre nem is kerül sor, hiszen az az Egyetem, mely diákjóléti intézményekkel, ösztöndíjakkal, internátussal jön a hallgatóság segítségére, nemcsak neve szerint, de valóban is Alma Matere az ifjúságnak s ott, ahol az egyetemi hallgatóság jogos érdekeinek megvalósításáról, vagy megvédéséről van szó, a tanári Kar is szívvel, lélekkel áll az ifjúság mellé.

Egyetemi Polgárok! Nehéz időket élünk, forrong körülöttünk az egész világ s a magyarság léte, vagy nem léte — inkább, mint valaha — saját magunk magatartásán dől el.

Ezekben a sorsdöntő időkben az egyetemi ifjúság közreműködésére is szükség van, nemcsak azért, mert Önökben látjuk egy szebb jövendő biztos zálogát, hanem mert a történelem tanúsága szerint az egyetemi hallgatókat a közéleti szereplésről eltiltani nem lehet és nem is kívánatos. Ez a közreműködés azonban ne egyéni actiókban nyilvánuljon, hanem a bajtársi egyesületek útján s ezért is legyenek tagjai a bajtársi egyesületeknek, melyek — ha nemes hivatásuknak élnek — valóban a haza érdekeit szolgálják.

A bajtársi egyesületek hivatása pedig — az együvétartozás gondolatának s a baráti érzelemnek istápolása mellett — ápolni, fejleszteni, megerősíteni s fenntartani a magyar nemzet évezredes hivatásának tudatát, ápolni, fejleszteni a magyar nemzeti gondolatot, az ezer éves Haza iránti szeretetet, ezekben, mint nemzeti *Ideálban* egyesíteni mindenkit s meggátolni mindent, ami torzsalkodásra, gyűlölködésre, széthúzásra vezet s megakadályozni, hogy egyesek, vagy csoportok saját önös érdekeik előmozdítása végett a nyugalom, a közrend felforgatására használhassák fel az egyetemi ifjúságot.

Gróf Keyserling a magyart Európa legaristokratikusabb népének mondja, e szót nem politikai értelemben használva, mert minden, ami Európát egykor naggyá tette, az aristokratikus szellemen nyugszik, ami ma csak még a magyart, mint népet élteti s a magyar — megfelelő átalakulás után — mintája, példaadója lehet az egész kultúr Európának, amennyiben ez aristokratikusan érez. (Das Spektrum Europas. V. kiad. Stuttgart-Berlin. 187—223. 11. különösen 191—212 s 223. 11.).

Külföldön még ma is keveset tudnak rólunk s ha írnak, vagy mondanak a magyarról valamit, jót bizony csak ritkán. Annál büszkébbek lehetünk a *Keyserling* jellemzésére, mert ahogy én a magyar népet s abban a magyar egyetemi ifjúságot ismerem, ez a megállapítás igaz. De necsak büszkék, hanem méltók is legyünk arra s bár a magyar egyetemi ifjúság göröngyös útakon halad, küzd, fárad, szenved és nélkülöz, mégis igyekezzék gondolkozásában és magatartásában mindenkoron megőrízni ezt az aristokratikus szellemet s e nehéz, sorsdöntő időkben bajainkat viseljük türelemmel, panaszainkat ne vigyük az utcára, igazunk tudatában s egy szebb jövő reményében emelt fővel haladjunk a kijelölt úton s akkor bizton remélhetjük közös szent akaratunk megvalósulását, Magyarország feltámadását!

Ebben a nemzeti *Ideálban* egyesüljünk mindannyian, ezért szenvedjünk, küzdjünk, dolgozzunk s hozzunk meg minden áldozatot s ne felejtsük a költő szavait: „ha összerogysz is küzdve nélkülözve, az *Ideálért* menni kell...!

Abban a reményben, hogy szavaimat nemcsak meghallgatták, de meg is értették, az 1934—35-ik egyetemi évet, — Istennek segedelmül hívásával — megnyitom!

Ünnepi beszéd

a Werbőczy Bajtársi Egyesület 1934. decemberi Miklós napi dísztáborozásán.

Mélyen tisztelt Közönség!
Kedves Bajtársaim!

Ünnepre jöttünk össze a mai estén, melyet a Werbőczy bajtársi egyesület Horthy Miklós törzse már évek hosszú sora óta dísztáborozása idejéül választott. Hogy éppen ezen a napon szokta a Horthy törzs dísztáborozását tartani s hogy ez a nap ünnepe az egész egyetemi ifjúságnak, az nem a véletlen s nem az ötletszerűség következménye, hanem a bajtársak emelkedett lelkének s forrón szerető magyar szívének hódolatnyilvánítása egy olyan *Férfiú* iránt, aki a Tiszántúl délibábos rónáinak szülötte, a régi magyar nemesi családok erényeinek, tradicióinak, hazaszeretetének letéteményese, aki, mint kis diák, innen, az öreg kollégiumból indult el az élet útjára, aki mindig felfelé ívelő pályáján — bárhová állította is a Gondviselés — megmaradt magyarnak s aki immáron Eszménye lett a magyar egyetemi ifjúságnak.

Eszménye lett! nemcsak azért, mert lelkes barátja ennek az ifjúságnak, hanem és különösképen azért is, mert ha visszatekintünk hazánk ezer éves történetére, *Horthy Miklóst* annak legdicsőbb magyarjaival állíthatjuk egysorba.

Hazánknak pedig nagyon sokszor volt szüksége ilyen dicső magyarokra, hiszen — mint Voltaire mondja valahol — a magyar nép históriája a legtragikusabb. De az Úristen nem hagyta el a magyart s ha a nemzet léte, vagy nem léte forgott a kockán, a honalapító *Árpádban*, az országot szervező és keresztyénné tevő *Szent Istvánban*, a hazát újraépítő *IV. Bélában*, a világverő *Hunyadi Mátyásban*, a szabadságharcok dicső emlékű *Vezéreiben* olyan nagy Szellemet adott a magyarnak, aki a boldogulás útjára tudta vezetni a sokszor már-már veszendőnek hitt nemzetet s a létéért, szabadságáért, önállóságáért egy ezredéven át vívott küzdelemben megfogyva, de törve nem, sokszor lesújtva, de ismét felemelkedve, erős hittel várta és remélte a sokat szenvedett nemzet egy szebb jövendő hajnalhasadását.

De ha olykor a hajnal pirja bearanyozta is a magyar eget, nem tartott sokáig, derűre jött ború s az Úristen, mintha a reámérendő csapások által erősíteni akarná a magyart, újabb és újabb megpróbáltatásoknak vetette alá, mígnem elkövetkezett a magyar történelem legszégyenteljesebb korszaka. Jött a világ-

háború, utánna egy értelemnélküli forradalom, majd a kommunizmus, a román megszállás s a sok megpróbáltatás alatt a magyar olyan lethargiába esett, hogy azt hittük, már nincs felébredés. Nem volt már a magyarnak reménye, csak emlékezete s „szerte nézvén, nem lelé honját e hazában". Csak a tatárjárás s a mohácsi vész utáni idők hasonlíthatók következményeikben a világháborút követő időkhöz. A minket nem ismerő s reánk ellenséges szemmel néző hatalmak s itt bent a hazug jelszavakkal félrevezetett tömeg, mintha szövetkeztek volna a magyarság kiirtására, az ezeréves magyar haza megsemmisítésére. Megszüntünk nemzet lenni!

„De, mely a népek álmait virrasztja, elhagyni a szelid ég nem kívánt". A mindenható most sem engedte elveszni nemzetét, mert amikor 1919-et írtunk az Úr születése után, a már öröknek látszó magyar éjszakában fénylő csillagként jelent meg egy, a régi magyar daliás időkre emlékeztető legendás *Hős*, egy hatalmas, suggestív erejű *Férfiú*, nagybányai *Horthy Miklós*, élén annak a seregnek, mely az Ő hívó szózatára, mintha a földből nőtt volna ki, vagy mintha a semmiből állott volna elő! Megjelent, hogy visszaadja a magyarnak elvesztett hitét, reményét és bizalmát, megjelent, hogy ismét nemzetté tegye a magyart, megjelent, hogy békét, biztonságot teremtsen.

Tizenöt év telt el azóta a ködös novemberi nap óta, amikor csapatai élén a fővárosba bevonult s amit akkor emelkedett lelkével, bizakodó szívével s bámulatos tetterejével hitt, remélt és akart, bekövetkezett. Magyarország a rend, a nyugalom, a béke és a munka országa lett. Amit bevonulásakor ígért, be is váltotta: „csapatainak oltalma alatt minden igaz magyar végezheti munkáját".

Ennek a novemberi bevonulásnak tizenötödik évfordulóját ünnepelte meg az elmult hónapban az egész nemzet, de különösen a főváros lakossága, mely méreteiben és külsőségeiben is felemelő módon nyilvánította hódolatát a nemzet *Vezére* iránt.

Erre a tizenötödik évfordulóra emlékezéssel ünnepelünk mi is a mai estén. Ámde ezek az ünneplések és hódolatnyilvánítások csak külsőségeikben különbözhetnek attól a hódolattól, melyet minden igaz magyar szívében érez s mely mindannyiszor tiszteletadásra késztet, valahányszor a *Horthy Miklós* nevét halljuk s mely az idők mulásával is mindig így marad, mindaddig, míg magyar lesz a világon, mert *Horthy Miklós* olyan szolgálatot tett hazájának és nemzetének, melyet a magyar soha el nem felejthet: megmentette Magyarországot!

Kormányzósága a magyar nemzeti renaissance kezdete s régi álmaink megvalósulása! Magyarország független s ismét a magyaré! Van nemzeti hadseregünk, van magyar külügyünk s ismét van hírünk, nevünk! Soha annyi erkölcsi sikere nem volt a magyarnak — különösen a sport és a művészet terén, —

mint az elmult tizenöt év alatt, soha a magyar egyetemi ifjúság annyi erkölcsi és anyagi támogatásban nem részesült, mint ez alatt az idő alatt! Azóta vannak bajtársi egyesületeink is, melyek nemes hívatása: szolgálni a magyar nemzeti gondolatot, előkészíteni a magyar jövőt!

De nem folytatom tovább! Gyöngék az én szavaim annak a nagy *Férfiúnak* jellemzésére, akit csak hódolat illethet s akinek a magyar történelem lapjain — a legnagyobb, a legdicsőbb magyarok közé — arany betűkkel lesz a neve beírva, akinek igaz magyarságából hitet, erőt merítünk jövő küzdelmeinkhez s akit ma minden magyar, de különöskép a mi egyetemünk ifjúsága magyar szívvel s hódoló szeretettel ünnepel!

És amikor egy szívvel, lélekkel kiáltjuk: Fény nevére, áldás életére! imáinkban kérjük a Mindenhatót, hogy vitéz nagybányai *Horthy Miklós* kormányzó Úr Őfőméltóságát sokáig éltesse s engedje meg, hogy erőben, egészségben érhesse el a magyarok igazságos ügyének diadalát!

Dékáni tanévzáró értekezés

(Újabb széljegyzetek az ítéleti jogerő tanához)

1935 május 25.

Széljegyzetek az ítéleti jogerő tanához cím alatt még 1915-ben jelent meg egy kisebb dolgozatom a „Jogtudományi Közlöny" január 1. számában, melyben azt a kérdést igyekeztem megvilágítani, melyek azok az ítéletek, melyek a jogerő összes hatásaival bírnak — vagyis, mint bár helytelenül mondani szokták — anyagilag is jogerőre emelkednek, tehát megállapításaik irányadók és kötelezők más bíróságokra és esetleg a hatóságokra is.

Most pedig arra a kérdésre akarok felelni, hogy mit kell jogerő alatt érteni s minthogy megjelenési alakja szerint az ítéletnek több részét lehet és szokás megkülönböztetni, lehet-e azt mondani, hogy a jogerő hatásai az itélet egy bizonyos formai részéhez füződnek s ez a formai rész az, ami jogerőre emelkedik s hogy az ítélet kötő ereje mindenkor a jogerő következménye-e?

I. A jogerő fogalma sem a tudományban, sem a törvényekben nincs egyöntetűen meghatározva,[1] de ez gyakorlati

[1] *Savigny:* (System des heutigen Römischen Rechts. Berlin, 1847. VI. k. 467. l.) szerint a jogerő lényege az igazság fictioja. *Unger:* (System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Leipzig, 1892. II. k. 618. l.) szerint az ítélet alakilag megtámadhatatlan bizonyosságot teremt, amit kimond, az, mint igazság érvényesül. A jogerős ítélet absolut kötő jognorma a felekre (620. l.). *Weissmann* (Lehrbuch des deutschen Zivilprocessrechtes. Stuttgart, 1903. I. k. 232. l.) szerint a jogerő az ítéletben foglalt döntés mértékadó volta a felekre, az ő vitás jogi vonatkozásaikban. Ez az ú. n. anyagi jogerőre vonatkozik. *Engelmann* (Der Deutsche Civilprocess. Breslau, 1901. II. k. 375. l.) az ú. n. anyagi jogerőre azt mondja, hogy az a magánjog intézménye, a jogerős döntés magánjogi természetű norma. *Wach* (Handbuch des Deutschen Civilprocessrechts. I. k. Leipzig, 1885. 128. l.) szerint a bírói ítélet jogereje ezen bírósági actus lényegének meghatározása. A jogerő — mint *Bunsen* (Lehrbuch des Deutschen Civilprocessrechts. Berlin, 1900. 435. l.) mondja — az ítélet kötelező ereje. *Gaup-Stein-Jonas* (Kommentar zur Zivilprocessordnung Tübingen, 1933. I. k. 322. §-hoz 4.) úgy határozza meg a jogerőt, hogy az az ítéletben, mint állami actusban benrejlő erő, jogkövetkezményeket a jövőre végérvényesen megállapítani. *Tóth*

jelentőséggel nem is bír s az sem adja a jogerő fogalmát, hogy igen sokan még ma is alaki és anyagi jogerőt különböztetvén meg, az előbbi alatt a határozat megtámadhatatlanságát, az utóbbi alatt pedig annak irányadó voltát értik s így a jogerő hatásainak fogalmát átviszik a jogerőre.[2]

A jogerő perjogi intézmény, a határozathoz, közelebbről az ítélethez a per bizonyos stádiumában járuló tulajdonság s így azt a perstadiumot jelenti, amellyel a konkrét per — egyelőre legalább — befejezést nyer, eltekintve itt az ú. n. perítéletektől s így az ítéleti hatások érvényesülhetnek. Célja, hogy a perbeli védelem tökéletessé tétessék s a perbenálló személyek egymás irányában meghatározott jogállapota — a per s így a védelem tárgyát képező jogot, vagy jogviszonyt illetően — bíróilag többé, néhány kivételes esettől (igazolás, perújítás) eltekintve, megváltoztatható ne legyen.

A jogerőnek alaki és anyagi jogerőként való megkülönböztetése nem helyes, mert arra a gondolatra vezet, hogy a jogerőnek kétféle következménye volna, holott — eltekintve attól, hogy az ítélet megtámadhatatlansága és irányadó volta nem vehető szószerint, hiszen a jogerős ítélet is megtámadható igazolással, vagy perújítással (Pp. 451. és 452. s 563. §§), a Pp. 413. §-a esetében pedig rendes keresettel s a felek az ítéleti megállapítástól közös egyetértéssel eltérhetnek, annak irányadó voltát tehát magukról elháríthatják — a jogerő csak előfeltétele annak, hogy az ítélet fellebbvitellel, vagy ellentmondással meg nem támadható s előfeltétele annak is, hogy irányadó legyen. A jogerő következménye tehát egy és ugyanaz, mert akár azt mondom, hogy az ítélet megtámadhatatlan, akár azt, hogy irányadó, mindkét szóval azt fejeztem ki, hogy az ítélet jogerős.

II. A jogerő ugyanis semmi mást nem jelent, mint azt, hogy a bíróságok, esetleg más hatóságok *kötve vannak* az ítéleti megállapításhoz, feltételezve persze a felek, az ügy s a jog-

Károly (Polgári törvénykezési jog. II. kiad. Debrecen, 1923. 529. l.) a jogerőt a meg nem támadható ítélet jogi hatásának mondja. Viszont *Menyhárt* Gáspár (A magyar polgári perjog. 1934. 185. l.) úgy jelöli meg a jogerőt, mint az ítélet tulajdonságát, ami azt jelenti, hogy a bírói határozat a jognak erejével bír. *Mendelssohn Bartholdy* (Grenzen der Rechtskraft. Leipzig, 1900. 304. l.) is úgy tanít, hogy ami a jogerős ítéletben eldöntött kérdés, az az ítélet erejénél fogva jog, amihez sokan még hozzáteszik, hogy a felek között, mert a felek között folyik le a per s az ítélet a felek akaratának eredménye s mert a perben a rendelkezési és tárgyalási elv az uralkodó, mert az ítélet, mint némelyek mondják, a felek quasicontractussa, vagy hogy az ítélet úgy hat, mint egy szerződés, vagy mert ne inauditus condemnatur stb., stb. L. ezek ellen *Mendelssohn—Bartholdy* i. m. i. h.

[2] Így *Plósz*: a Pp. 410. és 411. indokolásában, s általában a legtöbb író.

védelem azonosságát,[3] s csak ennek a kötöttségnek következménye, hogy a felek hiába indítanának újabb pert, vagy egy más eljárásban hiába vitatnák az ítéleti megállapítás ellenkezőjét, a vitatás eredménytelen maradna, mert a bíróság nem ítélhetne másként, illetőleg eljárása alapjául csak a jogerős megállapítást vehetné.[4]

De azért sem helyes a jogerőnek alaki és anyagi megjelölése, mert arra a gondolatra vezet, hogy az a magánjog körébe tartozik, holott az tisztán perjogi jelenség. Tényleg a magánjogászok közül még ma is a legtöbben az ítéleti jogerő tanát — a római jog alapján — olyan elgondolással tárgyalják, hogy amint a litiscontestatio s az ítélet novatiot eredményez, azonképen a marasztaló ítélet a felperes részére új jogot (igényt) alapít meg, az elutasító ítélet pedig elhárítja azt, vagyis az ítéletnek magánjogi konstitutív jelentőségét tulajdonítanak.[5]

III. Ha a mai perrendekben ez a római felfogás nem is jut ilymódon kifejezésre, azért az anyagi és alaki jogerő fogalmát még a mi, legmodernebb perrendünk is fenntartja, mint az a 410. és 411. §§ indokolásából is kitűnik.[6]

A jogerőnek ezt a magánjogias felfogását különösen a szász polgári törvénykönyv s a németbirodalmi polgári törvénykönyv első tervezetének indokolása tükrözik vissza élesen, mert bár ez utóbbi a jogerős ítéletet irányadónak mondja a felek közötti jogviszonyra s ezért a jogerősen megítéltet nem lehet többé vitatni, a jogerősen elutasítottat nem lehet többé érvényesíteni, azonban a jogerős ítéletnek erről a hatásáról a felek

[3] Általában azt tartják, hogy a felek és az ügy azonossága esetében van a bíró a jogerőhöz kötve. De ez nem elég. Kell még a jogvédelem azonossága is. Pl. megállapító ítélet után helye lehet a marasztalási keresetnek, pedig itt a fél és ügyazonosság megvan. De nincs meg a jogvédelem azonossága. V. ö. *Szerző :* Az ügyvédi díj megállapítása iránti eljárás jogi természete. Miskolc, 1923. 23. s. k. l.

[4] V. ö. *Hellwig :* System des Deutschen Zivilprocessrechts. Leipzig, 1912. 776. l. *Magyary :* Magyar polgári perjog. Budapest. II. kiad. 481. l. *Jancsó—Meszlényi :* A magyar polgári perrendtartás rendszeres kézikönyve. II. k. Budapest, 1915. 318. l.

[5] Így *Savigny* (i. m. 467. s k. ll.) szerint az ítéletből származó jogviszony teljesen egy obligatio természetével bír. Így *Windscheid :* Lehrbuch des Pandektenrechts. IX. kiad. Frankfurt am Main, 1906. 648. s k. l. *Wach :* Vorträge über die Reichs-Civilprocessordnung. II. kiad. Bonn. 1896. 133. s k. l. *Pagenstecher :* Zur lehre v. d. Materiellen Rechtskraft. 1905. 303. l. *Canstein :* Lehrbuch der Geschichte und Theorie des Oesterrechischen Civilprocessrechtes. II. k. Berlin, 1882. 544. l. stb. Nálunk l. *Kolosváry* B. : Magánjog. III. kiad. Budapest, 1930. 73. l. *Tóth* L. : Magyar Magánjog. Általános Tanok. Debrecen, 1922. 446. l.

[6] Így pl. az alaki jogerőre gondol, mikor a fő, illetőleg mellékbeavatkozást a főper jogerős eldöntéséig engedi meg, bár ez utóbbi nem vehető szószerint. A főbeavatkozó érdeke ugyan a főper befejeztével

le is mondhatnak; a jogerőt a bíró csak akkor veheti figyelembe, ha azt érvényesítik (exceptio rei judicatae).[7]

A jogerőnek ez a magánjogias felfogása jut kifejezésre a Kúria 62. sz. teljes ülési döntvényének indokolásában is, melyszerint a marasztaló ítélet nem szünteti ugyan meg a keresetileg érvényesített igényt, de azt mégis a bírói megállapítás erejével ruházván fel, ezáltal az eredeti kötelem mellé egy új, az utóbbitól független kötelmet létesít. Továbbá a Kúria 1887 okt. 6.594. sz. határozatában, melyszerint a felek az ítéletnek hatálytalanná kijelentését és az ügy újabb tárgyalását kérhetik.[8]

A jogerő a perjog körébe tartozó fogalom[9] s az arra vonatkozó szabályok is természetesen perjogi szabályok s minthogy a perjog közjogi természetű, csakis a bíróságokra s általában a polgári jogszolgáltatás terén eljáró hatóságokra vonatkozó szabályokat állapít meg s így utasításai is csak ezekre vonatkozhatnak.

A jogerő pedig ebből a szempontból azzal a jelentőséggel bír, hogy az újabb perben, vagy eljárásban intézkedő bíróság, illetőleg hatóság kötve van az ítéleti megállapításhoz, tehát a már jogerősen eldöntött jogkérdést, t. i., hogy a per tárgyát

megszűnik s így a jogerős befejezés után — érdek hiánya miatt — főbeavatkozási per nem is indítható, ellenben a mellékbeavatkozó jogi érdeke a per jogerős befejezése után is fennállhat, esetleg épen akkor keletkezhetik s így ha a mellékbeavatkozó jogosítva van a Pp. 88. §-a értelmében a fél érdekében a per állása szerint megtehető minden cselekvényt véghez vinni, természetes, hogy a mellékbeavatkozó perújítással is élhet, annál is inkább, mert az újított per csak alakilag új per s mert enélkül a mellékbeavatkozás intézménye nem szolgálná a célt. Itt tehát a törvény kifejezése: „a per jogerős eldöntéséig" csak azt a perstadiumot jelenti, melyen túl a fél is csak rendkívüli perorvoslattal élhet, t. i. csak perújítással. Ez ugyan vitás. A mondottakkal egyezően *Seuffert:* Kommentar zur Civilprocessordnung. X. kiad. I. k. München, 1907. 66. §-hoz. 2. *Hellwig:* Lehrbuch des Deutschen Zivilprocessrechts. II. k. Leipzig, 1907. 479. s k. l. Ellenkező álláspont *Gaup-Stein-Jonas:* i. m. 66. §-hoz II. Ugyancsak az alaki jogerőre gondol a Pp. midőn perújítást csak jogerős ítélet ellen enged, vagy amikor fellebbvitelre való tekintet nélkül végrehajthatónak nyilvánítja az ítéletet. Viszont az anyagi jogerő fogalmát juttatja kifejezésre, amidőn idevonatkozóan főszabályként állítja fel, hogy az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. Pp. 411. §.

[7] Ezt azonban a II. bizottság elvetette.

[8] De már helyes D. T. 1904 jún. 28. 903., mely szerint a bíróság akkor sem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az ügyben jogerős ítélet van, ha a felek kölcsönösen megegyeznek azirán t, hogy a jogerős ítélettel eldöntött ügy újabb elbírálás tárgyává tétessék. L. *Térfi:* Új polgári perrendtartás. Budapest, 1911. 501. l.

[9] Így *Magyary:* i. Perjog. 479. s k. ll. *Menyhárth:* i. m. 186. l. *Hellwig:* i. System. 779. l.

képező jog, vagy jogviszony fennáll, vagy nem áll fenn, egy másik perben másképen nem dönthetik el, illetőleg egy másik eljárásban csak úgy vehetik alapul, ahogy a jogerős megállapítás szól.

A jogerő a most említett jelentőséggel bír minden az ügy érdemében hozott ítéletnél, akár megállapító, akár marasztaló, akár jogállapotváltoztató (konstitutív) is az ítélet, tehát a jogerő szempontjából közömbös, hogy az ítéletből milyen következmények származhatnak.

De ugyanilyen jelentősége van az ügyben, de nem az ügy érdemében hozott ítéletnél is, amely t. i. jogvédelem valamelyik előfeltétele, pl. a jogvédelmi szükséglet, az érdek stb. iránt határoz.[10]

A jogerő perjogi természetéből következik az is, hogy azt a bíróságnak hivatalból kell figyelembe venni (Pp. 411. §.).

Igaz, hogy a felek részére az ítéletből exceptio rei judicatae keletkezik, ez azonban jogi természetére nézve olyan, mint a pergátló kifogás, csakhogy nem a kereset érdemi tárgyalását akadályozza meg, hanem azt, hogy a bíróság ugyanabban az ügyben mégegyszer, illetőleg másként döntsön s így az ítélt dolog kifogása sem lehet magánjogi kifogás, mintahogy nem magán-, hanem közjogi jogosítvány a marasztaló ítéletből esetleg származó végrehajtási jog sem, jóllehet a végrehajtási törvény a végrehajtási jog alatt sokszor a végrehajtató magánjogi követelését érti.[11] A végrehajthatóság különben nem olyan tulajdonsága a marasztaló ítéletnek, mely a jogerő hatásaként volna felfogható, illetőleg mintha e kettő fogalmilag elválaszthatatlan volna, mert vannak marasztaló ítéletek, melyekből jogerő után sem keletkezik végrehajtási jog s viszont vannak marasztaló ítéletek, melyek jogerő előtt is végrehajthatók.[12] Az ítéletből a felek egymás közötti viszonyában új jog (obligatio judicati) sem keletkezik, mint azt a római jog alapján ma is sokan mondják.[12]a

IV. Az ügy érdemében hozott ítéletek a bennük rejlő funkciók szerint háromfélék lehetnek. T. i. megállapító, marasztaló és jogállapotváltoztató (konstitutív) ítéletek.[13]

[10] V. ö. *Szerző :* A jogvédelem előfeltételei a polgári perben. Máramarossziget, 1910. 114. s k. ll., továbbá *Szerző :* A polgári perrendtartás tankönyve. Budapest, 1917. 73. s k. ll.

[11] A jogerő magánjogias felfogásának következménye, hogy az ítéletből obligatio judicati keletkezik.

[12] L. erre *Szerző :* i. Tankönyv. 191. s k. l. *Szerző :* A végrehajtási eljárásjog tankönyve. Debrecen, 1917. 26. l.

[12]a) L. fentebb 5. jegyz.

[13] V. ö. *Szerző :* i. Tankönyv. 182. l.

Miután pedig ítéletre vagy azért van szükség, mert a tényleges állapot a jogállapotnak nem felel meg, vagy megfelel ugyan, de az utóbbi kétségessé, bizonytalanná vált, minden ítéletnek általános funkciója a megállapítás. T. i. megállapítása annak, hogy mi a jognak megfelelő állapot.

Néha azután az ítéleti funkció ebben a megállapításban kimerül s az ilyen ítéletet nevezzük megállapító ítéletnek. Néha azonban az ítéleti funkció tovább megy s a megállapítás után a jognak megfelelő állapotot elő is készíti, az által, hogy alperest abban marasztalja el, amire ő a felperes magánjogával szemben kötelezve van. Ez az ú. n. marasztaló ítélet. Néha pedig az említett megállapítás után a jognak megfelelő állapotot maga az ítélet valósítja meg. Ilyenkor mondjuk, hogy az ítélet konstituál. Ez a jogállapotváltoztató (konstitutív) ítélet.

Eszerint mind a három ítéleti fajnak általános funkciója a megállapítás, amelyhez különös funkcióként járul a marasztaló ítéletnél a marasztalás, a jogállapotváltoztató ítéletnél pedig a konstituálás.

Már most minden ítéletnél ez a megállapító rész az, amihez a jogerő következményei fűződnek s ebből a szempontból, elsődleges megjelenési formájában minden ítélet deklaratív, megállapítása, kijelentése annak, hogy mi a jognak megfelelő állapot s egyúttal előfeltétele az ítéletbe foglalt egyéb rendelkezéseknek, pl. marasztalás, konstituálás, elutasítás.[14]

Az ítéletben azonban többféle megállapítás van, t. i. van jogmegállapítás és ténymegállapítás, mely ismét többféle lehet, de magyarázatra sem szorul, hogy — eltekintve az okirat valódiságának, vagy valótlanságának megállapítása iránti perektől, melyeket ezúttal fejtegetéseim köréből kihagyok — az ítéletnek csak a jogmegállapító része az, amihez a jogerő hatásai fűződnek, ami tehát köti az újabb perben, vagy eljárásban intézkedő bíróságot.

V. Ha az ítélet külső megjelenési alakját nézzük, annak három, egymástól elválasztható része van, t. i. a bevezető rész, a rendelkező rész és az indokolás, amelyben a tényállás is röviden előadandó. Ez a teljesen írásbafoglalt ítélet megjelenési alakja (Pp. 401. §.).[14a)]

Jogerőről természetesen csak ott lehet szó, ahol az ítélet a perjog szabályai szerint is ítéletnek tekintendő. Az ítélet azután egész terjedelmében emelkedik jogerőre,[15] ha azt a megtámadhatatlanság szempontjából nézzük, mert jogerő után annak egyik része sem támadható meg fellebbvitellel, vagy ellentmondással, de ha a kérdést úgy tesszük fel, hogy az ítéletnek melyik része az, amelyikben a jogerő hatásaival biró

[14] *Szerző:* i. Tankönyv. 182. l.

[14a)] Az ítélet formai berendezésére l. *Marvitz:* Das Urtheil. Berlin, 1902. 108. s k. ll.

[15] V. ö. *Magyary:* i. Perjog. 480. l.

jogmegállapítás foglaltatik, akkor a felelet az ítéleti fajok szerint különböző lesz.

Általában azt szokták mondani, hogy az ítélet rendelkező részéhez fűződnek a jogerő következményei,[16] ámbár maga a Pp. nem határozza meg, hogy formailag az ítéletnek melyik része az, amelyikhez a jogerő hatásai fűződnek, de mint a 411. § indokolásából kivehető, rendszerint a rendelkező részt tartja ilyennek.

Van azonban ellenkező felfogás is, melynek tudvalevőleg *Savigny* volt a megalapítója. *Savigny* azt mondja, hogy a jogerő tényleg az ítélet indokait (die Gründe des Urtheils) is magába foglalja s az ítélet jogereje elválaszthatatlan kapcsolatban áll a bíró által fennállónak, vagy fenn nem állónak megállapított jogviszonyokkal (mit dem vom Richter bejahten, oder verneinten Rechtsverhältnissen), melyektől az ítélet tisztán gyakorlati része, a marasztalás, vagy elutasítás függ. Ezeket az így felfogott indokokat nevezi ő az ítélet elemeinek, melyek szerinte jogerőre emelkednek.[17]

Ha az ítéletnek a gyakorlati életben szemlélhető alakját nézzük, a két ellentétes nézet közül egyiket sem lehet szabállyá tenni, mert nem mondhatjuk sem azt, hogy az ítélet rendelkező részéhez fűződnek a jogerő következményei, sem azt, hogy az ítélet indokai is jogerőre emelkednek, hanem azt, hogy a bíróság *jogmegállapításához* fűződnek a jogerő hatásai, amit az ítélet tartalma szerint lehet megállapítani, vagy, amint *Windscheid*[18] mondja, az ítélet értelme szerint s épen ezért a kérdés eldöntése céljából azt kell néznünk, hogy egy konkrét esetben az ítéletben mi a jogmegállapítás s ebből a célból arra kell tekintenünk, hogy egy konkrét esetben mi volt a per s így a kereset, tehát a jogvédelem tárgya.

VI. Hogy mi a polgári per tárgya, még ma is igen vitás kérdése a perjog tudományának. Szerintem a polgári per tárgya, melyet más alkalommal részletesebben kifejtettem,[19] mindig az a jog, vagy jogviszony, melyre vonatkozólag jogvédelmet kérnek s ez a jog, vagy jogviszony rendszerint magánjogi, de lehet néha közjogi is, de persze annak hátterében ilyenkor is magánjogi érdek áll. Ezt a jogot, jogviszonyt pedig a kereset tartalma határozza meg. És épen erre a jogra, jogviszonyra vonatkozik a bíróság jogmegállapítása, amely megállapítás a később eljáró bíróságot, esetleg hatóságot köti.

Egyedüli kivétel az okirat valódiságának, vagy valótlanságának megállapítása iránti per, melynek tárgya egy tény.[20]

[16] *Magyary:* i. Perjog. 481. l. L. azonban *Menyhárth:* i. m. 188. l. helyes megállapítását.

[17] i. System. VI. k. 350. s k. ll., különösen 358. l.

[18] i. m. 656. s k. ll.

[19] i. Tankönyv. 58. s k. ll.

[20] V. ö. *Szerző:* i. Tankönyv. 60. l. Karl *Mayer:* Anspruch und Rechtskraft, im Deutschen Zivilprocessrecht. Stuttgart, 1930. 23. l.

Épen azért az utóbbi pereknél a jogerő hatásával biró megállapítás egy tényre vonatkozik.

Az alul a szabály alul pedig, hogy a jogerő hatásaival biró megállapítás a keresettel érvényesített jogra vonatkozik, kivételt képeznek az olyan ítéletek, melyeket a bíróság az ügyben ugyan, de nem az ügy érdemében hozott.[21]

A polgári per tárgyának meghatározása tehát lényegesen döntő abban a kérdésben, hogy mihez fűződnek a jogerő következményei s ezért az utóbbit nem is lehet a per tárgyának meghatározása nélkül, helyesen eldönteni.

A jogerő hatásait csak ezen az alapon lehet meghatározni, mint azt különösen a konstitutív ítéleteknél fogjuk látni.[22]

VII. Ezek után megállapíthatjuk, hogy az egyes ítéleti fajoknál az ítélet melyik részében találjuk meg a per tárgyára vonatkozó jogmegállapítást.

szerint az ilyen perekben nem a valódiság, vagy valótlanság ténye állapíttatik meg, hanem a bíróság az igény felett dönt, hogy a felek között az okirat, mint valódi, vagy nem valódi érvényesüljön. Ez azonban téves, mert a jogerő itt csak a tényre vonatkozik.

[21] Az ügyben hozott ítélet u.-is nem a kereset tárgyát képező jog fenn, vagy fenn nem állása iránt határoz, hanem a jogvédelem valamelyik perbeli előfeltétele felől. V. ö. *Szerző:* Tankönyv. 180. l. Így az ilyen ítélet jogereje is csak a jogvédelem szóbanforgó előfeltételére vonatkozik, tehát pl. az az ítélet, mely a keresetet csak időelőttiség, vagy valamely materiális dilatorius kifogás okából utasítja el, mint a Pp. 411. §-ának indokolása is mondja, csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a jog felett határoz, tehát az időelőttiség, illetőleg a kifogás fennállásáig. De ugyanígy áll a dolog az olyan megállapító ítéletre is, mely a keresetet a megállapítási érdek hiánya miatt utasítja el. Az itt említett esetekben t. i. hiányzik a jogvédelem egyik perbeli előfeltétele, a jogvédelmi szükséglet. És ugyanez a helyzet, ha a bíróság a jogvédelem többi perbeli előfeltételének hiánya miatt utasítja el a keresetet.

[22] Arról, hogy mi a per tárgya, még lesz szó, de már itt megemlítem, hogy újabban *Menyhárth:* i. m. 82. s k. l. a per tárgyának a jogvédelmet, illetőleg az arra menő jogot mondja s a magánjog — szerinte — a pernek csak közvetett tárgya. Ámde — eltekintve attól, hogy a perbeli védelemre menő jog, egy a tételes jogokban kifejezetten nem említett fogalom — az már azért sem lehet a per tárgya, mert a bíróság afelől csak közvetve határoz, az ítélet arravonatkozóan közvetlen kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, az ítélet közvetlenül és kifejezetten — eltekintve az okirati valódiság és valótlanság iránti perektől — mindig valamely jog, vagy jogviszony iránt határoz, arravonatkozólag tartalmaz jogmegállapítást. Hogy a Pp. is ezt a jogot, jogviszonyt tekinti a per tárgyának, az számos rendelkezéséből kitűnik, így Pp. 1., 2., 5., 6., 129. s az 1930 : XXXIV. tc. 17., 18. stb. §§-aiból s a Pp. 411. § indokolásából. Egyébként *Wach:* i. Handbuch. I. k. 23. § különösen 296. s k. l. is — a német perrend szóhasználatát fejtegetve — bizonyos esetekben a per tárgyát képező *Anspruch* szó alatt a *Rechtsschutzanspruchot* érti, tehát a mi szóhasználatunk szerint a perbeli védelemre menő jogot, a konkrét közjogi keresetjogot is, pld. a német perrend 230., 254. §§-ainál. Karl *Mayer:* i. m. 13. s k. l. pedig különbséget tesz a per és a döntés tárgya közt. Az előbbi tárgya az igény, Anspruch, de már az utóbbié az általa ú. n. *perigény*, Processanspruch, *Unger:* i. m. 325. és 621. ll. szerint pedig a Rechtsanspruch.

A bíróságnak abból a célból, hogy határozhasson, bizonyos, a múltban, tehát peren kívül történt tényeket kell kideríteni. Minthogy azonban ezeket ő nem észlelte, azokat csak az előtte, a perben történt, tehát általa észlelt tényekből vont következtetés útján tudja kideríteni. Ezek a perenkívüli és perbeli tények az okság viszonyában állanak egymással, olyanképen, hogy a perenkívüli tény az ok, a perbeli tény az okozat.[23]

Igen sokszor azonban egy további következtetés is szükséges, hogy a bíró a kiderített tényeket qualificalja, t. i. azok mibenlétét megállapíthassa, abból a célból, hogy a kiderített történeti, t. i. a külvilágban észlelhető, tényeket összehasonlíthassa a jogszabály képzeleti tényállásával, magának a jogszabálynak alkalmazhatása végett. Pl. kideríti, hogy a fél akkor, amikor a dolgot megvette, tudta, hogy az eladó azt már korábban eladta egy másiknak s ez alapon megállapítja, hogy a fél rosszhiszeműen járt el, vagy kiderítette, hogy alperes haszonbérlő ugyanabba a földbe, három egymásután következő éven át kalászos-növényt vetett s ez alapon megállapítja, hogy alperes nem folytatott rendes, okszerű gazdálkodást.

Ezek a következtetések ténybeliek s a megállapítás is ténybeli megállapítás s az előbbi — kiderítőnek, vagy bizonyítónak is mondható[24] — következtetésnek eredménye a perenkívüli történti tényállás, az utóbbi következtetés eredménye a perenkívüli minősített tényállás. A ténybeli következtetés után jön a jogbeli következtetés, a jogszabály alá vonás, melynek alapján a bíró a tényállást jogilag is qualificalja s annak alapján megállapítja a per tárgyát képező jog, vagy jogviszony fennállását, vagy fenn nem állását.[25]

VIII. A bíró tehát a perben tényeket derít ki, azután megállapítja a kiderített tények tényhatásait és joghatásait (ez a kettő néha, de nem mindig egy) s végül megállapítja a jogot, illetőleg jogviszonyt, de míg a ténymegállapítás mindig az indokolásban fordul elő, az okirati valódiság iránti perek kivételével, addig a jogmegállapítást az ítéleti fajok különbözősége szerint vagy a rendelkező részben, vagy az indokolásban találjuk meg.

Rendszerint a rendelkező részben van a jogmegállapítás a megállapító ítéleteknél s rendszerint az indokolásban a marasztaló és konstitutív ítéleteknél.

Viszont a jogmegállapításon alapuló egyéb esetleges rendelkezések, pl. a marasztalás a marasztaló ítéletnél, azután a jogállapotváltoztatás, pl. a házasság felbontása, a jogállapot-

[23] A perbeli bizonyításra l. *Magyary :* i. Perjog. 391. s k. ll. Idevonatkozó fejtegetéseit — a Tankönyvemben olvasható indokolással, 138. s k. l. — mindenekben magamévá tettem.

[24] Így nevezi azt *Magyary :* i. Perjog. 394. l.

[25] V. ö. *Szerző :* i. Tankönyv. 137. s k. l.

változtató ítéletnél s az elutasítás minden fajú ítéletnél mindig a rendelkező részben fordul elő.[26]

IX. A megállapító ítélet rendelkező része úgy szól, hogy a bíróság megállapítja, miszerint a keresetben állított, vagy tagadott (individualizált, esetleg substancionalizált) jog, illetőleg jogviszony fenn áll, vagy nem áll fenn. Itt a per tárgya az a jog, illetőleg jogviszony, melynek fennállását, vagy fenn nem állását állítja a felperes. Ez általában el van ismerve.[27] Erre vonatkozik a bíróság jogmegállapítása, miért is a jogerő hatása itt abban áll, hogy egy későbbi eljárásban, vagy perben eljáró bíróság ezt a megállapítást határozatának alapjául köteles venni s a felek is ennek a megállapításnak megfelelő magatartást kötelesek tanusítani, melynek sanctioja az újabbi vitatás eredménytelensége.[28]

X. A marasztaló ítélet rendelkező része úgy szól, hogy alperes köteles felperesnek egy meghatározott dolgot kiadni, vagy egy meghatározott pénzösszeget fizetni, vagy felperesnek egy meghatározott cselekvényét tűrni, vagy meghatározott negatív magatartást tanusítani.

Azt azonban, hogy a felperes milyen jogával, igényével szemben — e szót a Windscheid-féle értelemben véve[29] — terheli ez a kötelesség az alperest, csak az indokolásból tudjuk meg, mert a bíróság ott mondja ki, hogy felperesnek a keresetben állított (individualizált) joga, igénye fennáll.

És épen erre a jogra, igényre, de csakis erre vonatkozik a bíróság jogmegállapítása, melyhez a jogerő következményei fűződnek, ennek a jognak, igénynek fennállását nem lehet többé hatályosan vitatni, ezt kell egy későbbi eljárásban fennállónak tekinteni s az eljárás alapjául venni, természetesen mindig csak annyiban, amennyiben a bíróság az iránt határozott. Más szóval csak annyiban, amennyiben per s így védelem tárgyává tétetett.

Ha pl. felperes a dolog kiadása iránt perel, az ítélet csak azt dönti el, hogy van-e joga, igénye a felperesnek a dolog kiadását követelni, illetőleg, hogy köteles-e az alperes a dolgot kiadni. A jogmegállapítás csak erre a jogosultságra, illetőleg kötelezettségre terjed, a jogerő következményei csak ehhez fűződnek. De nem terjed ki a jogmegállapítás arra a jogviszonyra, melyből a felperes joga, igénye keletkezett, amely jogviszony lehet tulajdon, zálog, sőt kötelmi jogviszony is. Kivéve, ha ez a jogviszony is per tárgyává tétetik, a Pp. 189. §-a szerinti keresettel.[30] Ezek az ügy eldöntésének előkérdéseit

[26] V. ö. *Szerző:* i. Tankönyv. 186. l.

[27] V. ö. *Hellwig:* Anspruch und Klagrecht. Jena, 1900. 399. s k. ll. Másképp *Jancsó—Meszlényi:* i. m. 322. l.

[28] L. részletesen *Szerző:* i. Jogvédelem. 218. s k. ll.

[29] T. i. a jog egy másiktól valamit követelni. i. m. 182. s k. l.

[30] Ellenk. *Wach:* i. Vorträge. 136. l.

képező jogviszonyok a perben esetleg vizsgálat tárgyai lesznek, de a Pp. 189. §-ának esetén kívül bírói döntés tárgyát nem képezik. Ha tehát az ítélet kötelezi az alperest a dolog kiadására, vagy valamely pénzösszeg megfizetésére, az alperes azt nem vitathatja hatályosan egy másik perben, vagy eljárásban, hogy felperesnek nem volt joga, igénye tőle követelni, vagyis, hogy ő nem volt köteles teljesíteni, az elutasított felperes pedig azt nem vitatja hatályosan, hogy neki joga, igénye van követelni, illetőleg az alperesnek kötelessége teljesíteni s a bíróság is csak ebben a kérdésben nem dönthet máskép.[31] Ellenben az, hogy az alapul fekvő, de döntés tárgyát nem képező jogviszonyok fennállanak-e, vagy sem, egy másik perben még mindig vitatható, mert ezek a fentebb említett esetekben olyan tekintet alá esnek, mint a jogkeletkeztető tények, tehát a határozat szempontjából, mint jogi indok jönnek tekintetbe.[32]

Minthogy tehát a jogerő következményei a keresettel érvényesített jog fennállásának, vagy fenn nem állásának megállapításához fűződnek, természetes, hogy a bíróság kötöttsége is csak erre vonatkozik, de nem egyszersmind az olyan ellenjogokra is, melyeket kifogás útján érvényesítenek, pl. megtartási jog, a szerződés nem teljesítésének kifogása, bár itt is kivétel van arra az esetre, ha a marasztalás a felperes viszontszolgáltatásától tétetett függővé, tehát, ha a bíróság az ellenjogokról is döntött, vagy ha az ellenjog viszontkeresettel érvényesíttetett. És kivétel van a beszámítás útján érvényesített ellenkövetelésre, mert ha azt a bíróság megállapította, a beszámítás erejéig újabban nem érvényesíthető (Pp. 412. §.).

Az elmondottak következnek a Pp. 411. §-ának rendelkezéséből, melyszerint az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. Ámde a törvény azt is mondja, hogy ez a rendelkezés nem zárja ki a határozat szükségképeni következményeinek jogerőre emelkedését.

Hogy mik a határozat szükségképeni következményei, azt általánosságban meghatározni nem lehet s innen, hogy tudomány és gyakorlat ezen a téren a legellentétesebb megoldásokra jutott. Pl. ha a felperest nem illeti meg a tőkekövetelés, akkor nem jár neki a megfelelő kamat sem. Az ilyen esetre vonatkoztatja *Magyary*[33] a Pp. említett szabályát, de mint mondja, ez magától értetődő. *Kovács* Marcel[34] viszont azt mondja, hogy az

[31] Ez a kérdés vitás még azok között is, akik a *Savigny* elméletét elvetik. A *Magyary* által i. Perjog. 486. l. felhozott példák sem mind találók.

[32] Ez ma már általános nézet. V. ö. *Gaup—Stein—Jonas :* i. m. 322. §-hoz. *Seuffert :* i. m. 322. §-hoz s az ott közölt irodalmat. *Hellwig :* i. System 772. l.

[33] I. m. 487. l.

[34] A polgári perrendtartás magyarázata. Budapest, 1927. IV. füzet. 850. l.

anyagi jogerő a jövőben irányadó praejudiciumot létesít, vagyis a bíróságot és a feleket a határozat szükségképeni következményei tekintetében is megköti. Ámde ez is a jogerő hatása. *Plósz*[35] szerint pl. szükségképeni következménye annak a határozatnak, mely egy bizonyos dolog tulajdonát a felperesnek ítéli meg, az, hogy ugyanaz a dolog nem lehet az alperes tulajdona. Ámde ez is magától értetődő s így a Pp. említett rendelkezése tulajdonképen felesleges s könnyen félreértésre is vezethet. Pl. ha felperes kölcsönügyletből eredő követelési joga alapján alperest elmarasztalják, vajjon ezzel csak a felperes követelési jogának fennállása van-e megállapítva, vagy — miután az eset sajátossága folytán itt a követelési jog elválaszthatatlan összefüggésben van a kölcsönügylettel — a kölcsönügylet érvényessége is. Vagy ha felperest keresetével véglegesen elutasítják, csak a követelési jog, vagy — az említett oknál fogva — a kölcsönügylet fenn nem állása is meg van állapítva. *Meszlényi*[35]a szerint relatív jogoknál a keresettel érvényesített jog elválaszthatatlan az alapul fekvő anyagi jogtól. *Hellwig*[36] erről nem szól ugyan, azonban abból, hogy ő az igényt egészben véve itt egynek veszi az alapul fekvő viszonnyal (Schuldverhältniss) erre lehet következtetni. Ugyan ez az álláspontja *Mayer* Károlynak[37] is.

Logikusan tényleg lehetne erre következtetni, mégis azonban ezt nem tekinthetjük a határozat szükségképeni következményének s így a jogerő — miután a keresettel nem a kölcsönügylet, hanem csak az abból eredő követelési jog lett érvényesítve — nem is akadályozná a kölcsönügylet fenn nem állásának megállapítása iránti keresetet, de ennek gyakorlatilag nem volna semmi értelme, mert azt, hogy felperesnek joga volt a szolgáltatást követelni s így alperes köteles volt teljesíteni, többé másként eldönteni nem lehet s így a kölcsönügylet fenn nem állásának megállapításához ebben az esetben az újabb per felperesének megállapítási érdeke hiányozván, a keresetet a jogvédelmi szükséglet hiánya okából kellene elutasítani, annál is inkább, mert ha ez meg is állapíttatnék, ebben az esetben condictio indebitinek sem lehetne helye.

Mégis azonban — eltekintve attól, hogy a megállapítás itt is csak inter partes hat — másképen alakulhat a helyzet, ha felperes követelésének csak egy részét tette per tárgyává s abban az alperest elmarasztalták, később pedig a másik rész iránt perel. Ebben a perben alperes nemcsak a most per tárgyává tett részkövetelésihez való jog fennállását, hanem a kölcsönügylet fennállását is vitathatja. S ez így van akkor is, ha felperes elutasíttatott. Egyébként itt is azt kell nézni, hogy mi volt az

[35] A Pp. 410. és 411. §§ indokolásában.
[35]a. I. m. 321. l.
[36] I. Anspruch. 417. s 438. ll.
[37] I. m. 107. l.

ítélet tartalma, értelme.[38] Pl. ha alperes a fizetés kifogásával védekezve, felperest ez alapon elutasították, mi sem áll útjában annak, hogy alperes a kölcsönügylet érvényességének megállapítása iránt pert indítson, a később indítandó condictio indebiti sikere érdekében, vagy enélkül is ez utóbbi keresettel éljen.

XI. Ami pedig a jogállapotváltoztató (konstitutív) ítéleteket illeti, ezeknek rendelkező része úgy szól, hogy pl. a bíróság a házassági köteléket felbontja, a közkereseti társaság tagját kizárja, a vagyonközösséget megszünteti, a lefoglalt ingókat a bírói zár alul feloldja stb., stb.

Annak a jognak megállapítása azonban, melyet a felperes keresetében érvényesít, amely tehát a per tárgyát képezi, az indokolásban található. T. i. az ilyen keresetek tárgya mindig a felperes joga a jogállapot megváltoztatására,[39] tehát pl. a jog a házasság felbontására, megsemmisítésére, jog a közkereseti társasági tag kizárására, jog a zár alá vett ingók feloldására stb., stb.

És épen az ilyen kereseteknél mutatkozik leginkább, hogy a jogerő meghatározása szempontjából is milyen jelentőséggel bír a pertárgy helyes meghatározása, de épen ezen a téren találjuk a legnagyobb eltéréseket úgy az ilyen keresetek jogi természetét, mint a tárgyukat képező jogot illetően.

Vannak írók, akik már a marasztaló és megállapító keresetek között sem látnak különbséget,[40] s olyanok is, akik nem ismerik el a konstitutív ítéleteket.[41] Ellenkező álláspontomat s az ítéletek hármas felosztásának helyességét más helyen[42] már indokoltam s itt csak azt említem meg, hogy — mint fentebb mondottam is — elsődleges megjelenése szerint minden ítélet deklaratív, tehát még a konstitutív ítélet is, mert jogmeg-

[38] V. ö. *Windscheid :* i. m. 656. s k. l. *Wach :* i. Vorträge. 136. l.

[39] V. ö. *Hellwig :* i. System. 254. l. i. Anspruch. 459. l. *Szerző :* i. Jogvédelem. 240. s k. l.

[40] Így pl. *Kisch :* Beiträge zur Urteilslehre. Leipzig, 1903. 14. s k. l. *Wach :* Der Feststellungsanspruch. Leipzig, 1888. 34. l. mindkettőt declarativnak mondják.

[41] Általában a régiek. *Magyary :* A magyar polgári peres eljárás alaptanai, Bpest 1898. 255. s k. ll. eredetileg csak marasztaló és megállapító ítéletet különböztetett meg, később azonban — A perbeli beismerés. Budapest, 1906. 152. s k. l. — elismeri a konstitutiv ítéletet is, legújabban pedig — i. Perjog. 355. l. továbbá 461. l. — úgy tanít, hogy a kereset vagy megállapításra, vagy konstituálásra irányul s minthogy mind a kettő arra is irányulhat, hogy a bíróság alperest valaminek a teljesítésére kötelezze, a marasztalási keresetet az előbbiek egyik alfajának mondja. Ámde akkor a konstitutiv kereset is csak alosztálya volna a megállapítási keresetnek. Mindez arra mutat, hogy csak az ítélet különböző funkciója alapján lehet a helyes felosztást megtenni. Egyébként *Magyary* a helytadó ítélet mellett, mely szerinte megállapító és konstituáló (és esetleg mind a kettő marasztaló is) lehet, külön ítéleti fajnak veszi az elutasító ítéletet, pedig ez jogi természetére nézve mindig csak megállapító. L. *Szerző :* i. Jogvédelem. 22. l.

[42] i. Jogvédelem. 159. s k. ll., továbbá i. Tankönyv. 99. s 182. l.

állapításnak minden ítéletben kell lenni, enélkül nem lehetne meghatározni, hogy mihez fűződnek a jogerő következményei s enélkül perbeli védelemről sem lehetne szó.[43]

A konstituálásra menő perek tárgyát az ú. n. jogállapotváltoztatásra menő jogok képezik,[44] melyek aszerint, hogy a magánjog, vagy a közjog (itt t. i. a per, végrehajtási, csőd stb. jogok) által adatnak, magánjogi, vagy közjogi jogosítványok éspedig minden esetben anyagi jogok s gyakorlásuk a magánjogi, vagy perbeli, végrehajtási stb. állapotot változtatja meg, de míg ez utóbbi esetben a jog gyakorlása csak valamely perbeli, végrehajtási stb. cselekvénnyel történhetik, addig a magánjogi, idetartozó jogosítványok, sokszor ugyancsak keresettel gyakorolhatók, pl. jog a házasság megsemmisítésére, felbontására stb. sokszor azonban — bármilyen alakban tett — jogügyleti akaratkijelentéssel, pl. jog a felmondásra, a szerződéstől való visszalépésre stb.[45]

Amennyiben az ilyen magán-, vagy közjogi jogosítványok keresettel gyakorolhatók, ezek lesznek a kereset tárgyai, ezekre és csakis ezekre vonatkozik a jogerő említett hatásával biró jogmegállapítás. Ez a kérdés ugyan felette vitás,[46] de minthogy saját álláspontomat más helyen már részletesen kifejtettem s ugyanott az ellenkező felfogásokkal szemben indokaimat előadtam, ezt a kérdést itt mellőzöm,[47] s csak röviden a jogerő szempontjából hozok fel egy-két olyan ítéletet, melyek jogi

[43] A perbeli védelem t. i. abban áll, hogy a bíróság a per tárgyát képező jog-jogviszony fennállását, vagy fenn nem állását, illetőleg az okirat valódiságának, vagy valótlanságának megállapítása iránti pernél, a per tárgyát képező tény valóságát, vagy valótlanságát megállapítja. A jogerő mindig ehhez a megállapításhoz fűződik. V. ö. *Szerző:* i. Tankönyv. 4. l. Innen, hogyha a bíróság megállapítja a per tárgyát képező jog fennállását, ez a megállapítás nem terjed ki a jogot keletkeztető tényekre s ahol a per tárgya egy tény, ennek megállapítása nem terjed ki az abból keletkezhető jogviszonyra. — I. Tankönyv. 60. l. — Ezért, ha a bíróság megállapítja a váltó valódiságát, ezzel nincs megállapítva a váltói obligatio is, mert ez utóbbi iránti perben az alperes még mindig védekezhetik, pl. a szenvedő váltóképesség hiányára alapított kifogással.

[44] L. ezekre *Seckel:* Die Gestaltungsrecht des Bürgerlichen Rechts. Berlin, 1903. 208. l., különösen pedig *Hellwig:* i. Anspruch. 459. l. s i. System. 254. l. s *Szerző:* i. Jogvédelem. 240. s k. l.

[45] V. ö. *Szerző:* i. Tankönyv. 59. l. s i. Jogvédelem. 240. s k. l.

[46] Hogy itt valóban anyagi (magán, vagy köz-) jogok gyakorlása forog szóban azt — bár a részletekben eltérőleg — *Hellwig* — i. Anspruch. 459. s k. l. s i. Lehrbuch. 396. l. — és *Seckel* — i. m. 210. s k. l. — is tanítják. De már pl. *Kisch* i. m. 93. l. á. p., továbbá *Stein:* — Über die Voraussetzungen des Rechtschutzes, insbesondere bei de Verurteilungsklage. Halle, 1903. 35. l. — tagadják, hogy itt magánjog gyakorlásáról volna szó. *Langheinecken* — Der Urteilsanspruch. Leipzig, 1899. 221. l. — pedig a kereset tárgyának magát a megváltoztatandó jogállapotot, közelebbről jogviszonyt veszi. *Meszlényi* — i. m. 290. l. — szerint pedig a konstitutiv ítéletek tárgyai magánjogi és perjogi helyzetek.

[47] i. Jogvédelem. 242. s k. ll.

természetére s a jogerő tárgyára nézve ellentétes nézetekkel találkozunk.

Ilyen pl. a házassági bontó- és válóperben hozott ítélet. Az ilyen ítéletet sokan megállapító ítéletnek veszik,[48] sőt olyan nézet is van, mely marasztaló ítéletet lát abban[49] s ugyancsak megállapító ítéletnek mondják a házasságot semmissé nyilvánító s a megtámadási kereset folytán hozott ítéletet is.

Ha az ilyen ítéletek megállapító ítéletek volnának, a felperes jogi érdeke kielégítést nem nyerne, mert a puszta megállapítás nem érvényesítené felperes jogát a házasság felbontására stb. s emellett a pertárgy ebben az esetben a házasság viszonya volna, holott kétségtelen, hogy ha a bíróság a keresetet elutasítja, csak azt állapítja meg, hogy a felperes állított joga a házasság felbontására stb. nem áll fenn és nem azt, hogy a házasság fenn áll, illetőleg, hogy érvényes. Innen van, hogy a házasság felbontása után is a házasság nem létezését, vagy semmiségét megállapítási perrel még mindig lehet érvényesíteni. Sőt a semmiségi keresetet elutasító ítélet az új, más alapokra támasztott keresetet nem zárja ki, mert a jogerő hatásával biró jogmegállapítás itt is a keresetbe vett, individualizált konkrét jogra vonatkozik s nem a házasság viszonyára, vagy mint *Langheinecken*[50] mondja, a házasságkötés tényére.

Míg a most említett keresetek a magánjogi jogállapot megváltoztatására irányulnak, addig pl. az igénykereset (V. T. 89—100. és E. T. 45. 46. §§) a közjogi, t. i. a végrehajtási intézkedés (foglalás) által létesített jogállapot megváltoztatását célozza, tehát az ilyen perben hozott ítélet is konstitutív. Ennélfogva a per tárgya a felperes joga a foglalás által létesített jogállapot megváltoztatására.

Azok, akik a keresetet megállapítási keresetnek mondják,[51] a per tárgyául a jogviszonyt tekintik, jelesen a tulajdoni viszonyt, vagy a végrehajtás jogszerűségét,[52] vagy a végrehajtás megengedhetetlenségét,[53] sőt olyan nézettel is találkozunk, mely a keresetet marasztalásinak mondja, t. i. abban a részében, mely a zálogjog megszüntetésére irányul, melyet az alperes tűrni tartozik.[54]

A jogerő hatásával biró jogmegállapítás azonban itt is nem a tulajdonjogra, nem a végrehajtás jogszerűségére stb.

[48] Így pl. *Kohler:* Processrechtliche Forschungen. Berlin, 1899. 104. s k. l.

[49] Pl. *Lobe:* Sächsisches Archiv für Bürgerliches Recht und Process. VI. k. 667. s k. ll. Azok, akik a konstitutiv ítéleteket nem ismerik el, általában megállapító ítéleteket látnak a konstitutiv ítéletekben.

[50] I. m. 246. l.

[51] Pl. *Magyary:* i. Alaptanok. 160. s k. ll. s újabban i. Perjog. 362. l.

[52] L. *Gaup—Stein—Jonas:* i. m. 771. §-hoz.

[53] Pl. *Seuffert:* i. m. 413. s k. l.

[54] Így *Almási:* Fodor: Magánjog. I. k. Budapest, 230. s k. l.

vonatkozik, hanem egyedül a felperesnek a zár alá vett ingók feloldásához való jogára, amit egyebek közt az is bizonyít, miszerint képzelhető, hogy a lefoglalt dolgok tulajdonának megállapítása iránt már előzőleg megállapítási per van folyamatban, a tulajdonos, mint felperes s a végrehajtató, mint alperes közt, mely esetben, ha az igényper megállapítási per volna s annak tárgyát a felperes tulajdonjoga képezné, úgy az említett esetben felperesnek nem kellene igénypert indítani, hiszen a megállapítási per úgyis folyamatban van, sőt ilyet a perfüggőség miatt nem is indíthatna. Vagy képzelhető, hogy a lefoglalt dolgok a végrehajtató birtokába kerülnek s ha a végrehajtató azokat a feloldás után sem adná ki a volt igénylőnek, az ezáltal a dolgok kiadása iránt a végrehajtató ellen indított tulajdoni perben, az igényperben hozott ítélet praejudicium nem lenne s felperesnek bizonyítani kellene tulajdonjogát.

XII. Az elutasító ítéletet sokan[55] külön ítéleti fajnak tekintik, holott az a benne rejlő ítéleti funkció szerint mindig megállapító. Az elutasító ítélet rendelkező része t. i. úgy szól, hogy a bíróság felperest keresetével elutasítja, azt azonban, hogy miért utasítja el, a rendelkező részből nem, hanem csak az indokolásból tudjuk meg.

Így pl. az ügy érdemében hozott ítéletnél azért, mert a keresettel érvényesített jog, vagy jogviszony nem áll fenn s így a marasztalási, vagy jogállapotváltoztatási perben hozott elutasító ítélet ugyanazt a megállapítást tartalmazza, mint a helytadó, negatív megállapítási perben hozott ítélet, csakhogy az elutasító ítéleteknél a jogmegállapítás nem a rendelkező részben, hanem az indokolásban található. Viszont a negatív megállapítási perben hozott elutasító ítélet, szintén ugyan az indokolásban, azt állapítja meg, hogy a keresettel tagadott (individualizált) jog, jogviszony fennáll s minden elutasító ítéletnél ehhez a jogmegállapításhoz fűződik a jogerő hatása.

Ezt különösen azért emelem ki, mert Magyary, aki az elutasító ítéletet külön ítéleti fajnak mondja,[56] a negatív megállapítási keresetet elutasító ítéletben ilyen jogmegállapítást nem lát, tehát az alperesnek, az elutasított felperes keresetében tagadott jog-jogviszony fennállásának megállapítása iránt nemcsak lehetne, hanem kellene is perelnie, vagyis, hogy az ilyen elutasító ítélet nem bírna a bíróságot kötő jogerő hatásával.[57] Ez azonban nem áll, mert ha a bíróság az ügy érdemében ítél s felperest keresetével elutasítja, megállapítja az alperes tagadott jogának fennállását, mert itt a kereset tárgya a

[55] A régiek általában marasztaló és elutasító (felmentő) ítéletet különböztetnek meg. L. pl. *Unger:* i. m. 606. s k. ll. Az elutasító ítéletet külön ítéleti fajnak veszi *Magyary* is, — i. Perjog. 461. s k. ll., de már korábban is i. Alaptanok. 252. l.

[56] L. 55. jegyz. i. hely.

[57] I. Perjog. 486. s k. l. L. még *Meszlényi:* i. m. 286. l.

fenn nem állónak (nem létezőnek) állított alperesi jog, illetőleg jogviszony volt s nem áll meg az az indokolás, hogy a bíróság az ilyen perekben csak azt mondja ki, hogy a keresetnek helyt nem ad s ezért azt, hogy miért nem ad helyt, csak az indokolásban mondja ki, ámde ez — eltekintve attól, hogy mint mondottam is, a jogerő nem az ítélet formai részéhez fűződik — minden elutasító ítéletnél, továbbá a helytadó marasztaló és konstitutív ítéletnél is így van, mint azt fentebb láttuk s épen az ítéletnek ez a formai berendezése vezette *Savignyt* arra a megállapításra, hogy az ítélet elemei is, amelyek tudvalevőleg az indokolásban találhatók, jogerőre emelkednek.

XIII. Azt, hogy kikre terjed ki az ítélet jogereje, vagyis mint mondani szokták, az ítéleti jogerő alanyi terjedelmét, fejtegetéseim körén kívülhagyom,[58] csak azt említem meg, hogy a jogerő inter partes hat, vagyis a felekre áll az a szabály, hogy a per tárgyát képező jogot, jogviszonyt, melyre az ítélet jogerős jogmegállapítása vonatkozik, a fentebb már ismertetett módon, többé sikerrel nem vitathatják és csak kivétel az, amikor a jogerős megállapításnak a feleken túlterjedő hatása van.[59]

A jogerő eme hatásaitól meg kell különböztetni azokat az eseteket, melyekben a jogerős ítélet harmadik személyek jogállapotára — előnyösen, vagy hátrányosan — befolyással lehet. Ezeket a jogerő közvetett hatásának,[60] vagy reflex hatásoknak[61] vagy ténybeli hatásoknak,[62] vagy magánjogi mellékhatásoknak[63] szokták nevezni. Ez azonban nem a jogerő kérdése.

És nem a jogerő kérdése az sem, hogy a jogerős ítélet köti-e a közigazgatási hatóságokat és a büntető bíróságot, továbbá, hogy a jogerős ítélet, mint közokirat, milyen jelentőséggel bír egy más állami hatóság, vagy a büntető bíróság előtti eljárásban. Erre még lentebb rátérek.

XIV. A jogerő hatása csak a felekre terjed ki, mert csak azzal szemben adható jogvédelem, akinek meghallgatása a per-

[58] L. errenézve *Hellwig:* Wesen und subjective Begrenzung der Rechtskraft. Leipzig, 1901. Továbbá *Kovács* Marcel: i. m. 859. s k. ll. Ugyanott l. a bírói gyakorlatot is.

[59] Pl., ha a per tárgyát képező jog csak egységesen bírálható el, így ha telki szolgalom iránt perelnek az uralkodó telek tulajdonosai, vagy, ha perfeljegyzés után szereznek harmadik személyek az ingatlanra nyilvánkönyvi jogot, azután jogutódlás stb. esetében. L. ezekre *Magyary:* i. Perjog. 493. s k. l.

[60] Így *Magyary:* i. Perjog. 495. l.

[61] Így *Hellwig:* i. Rechtskraft. 21. l. s i. System. 802. l.

[62] Így *Wach:* i. Handbuch. 626. l.

[63] Így *Kuttner:* Privatrechtliche Nebenwirkungen der Zivilurteile. München, 1908. 177. s k. ll. *Jancsó—Meszlényi:* i. m. 329. l. a reflexhatások és a mellékhatások között olyképen különböztet, hogy mellékhatás, ha a végrehajtható ítéletet később megváltoztatják s az alperes az ebből eredő kára iránt perelhet. Reflex hatás a konstitutív hatás. Ezeket harmadik személyek tűrni kötelesek, épúgy, mint a felek magánrendelkezései folytán beálló eltolódásokat.

ben lehetővé tétetett, harmadik személyek pedig rendszerint nem tartoznak ezek közé.

Ezt fejezi ki a római jognak az a tétele is, hogy „res judicata jus facit inter partes". Ez a tétel azonban ellentmondásban van önmagával, mert jus csak az lehet, ami inter omnes is jus, mert a jog mindenkit kötelez s így a jus inter partes nem is jus. Innen, hogy *Mendelssohn Bartholdy*,[64] aki a jogerős ítéletben eldöntött kérdést jognak mondja, annak következetesen absolut, tehát inter omnes hatást tulajdonít, mert, mint mondja, mindenki (jedermann) hivatkozhatik arra, hogy az, ami a felek között jogerős ítélettel eldöntetett, az jog[65] a felek között. Ez azonban mit sem jelent, mert harmadik személy ennek az ellenkezőjét is joghatállyal vitathatja, mint látni fogjuk, de különben is jognak csak az tekinthető, ami mindenkit kötelez, amit senki többé kétségbe nem vonhat.

Az a szabály, hogy a jogerő csak a felekkel szemben hat, áll azután a konstitutív ítéletekre is. Mégis igen sokszor halljuk, hogy az ilyen ítéletek inter omnes hatnak,[66] tehát mindenkire a jogerő hatásaival bírnak. Ámde, ha közelebbről nézzük a dolgot, a jogerő hatásaival biró ítéleti jogmegállapítás, ami egyúttal a jogvédelmet is jelenti, itt is csak a felekre terjed ki s harmadik személyekre csak kivételképen s az inter omnes hatás csak magára a jogváltozásra, de nem mindig a per tárgyát képező jogra is áll be. A jogerő következményei pedig csak ez utóbbira, mint pertárgyra vonatkozó, jogmegállapításhoz fűződnek.

A jogállapot megváltoztatása, a konstituálás u. is olyan állami aktus, mely mindenkire nézve irányadó, melyen változtatni nem lehet, pl. nem lehet a felbontott házasságot ismét fennállónak nyilvánítani, mert ehhez újabb házasságkötés szükséges, de már annak ítéleti megállapítása, hogy a jog a jogállapot megváltoztatására, pl. a jog a házasság felbontására, fennáll — hacsak a törvény kivételt nem tesz — csak inter partes hat. Így pl. kivételt tesz az 1894: XXXI. tc. 50. és 70. §-a a házasság semmiségi és megtámadási perben hozott ítéletekre, a Pp. 686. §-a a házasság létezésének, vagy nemlétezésének, avagy annak megállapítása iránt indított perekben hozott ítéletekre, hogy a házasság bizonyos semmiségi ok hiányában érvényes stb. amennyiben ezek az ítéletek mindenkivel szemben hatályosak, de nem áll pl. a házassági bontóperekben hozott ítéletekre, mert ezek jogereje csak a felekre terjed ki. Azért pl. az, hogy a házasság felbontatott, tehát megszűnt, mindenkire irányadó, azon senki sem változtathat, azt min-

[64] I. m. 304. l.
[65] I. m. 509. l.
[66] Ez azonban az ítéleti jogmegállapítására csak a törvényben meghatározott esetekben áll. Pl. 1894 : XXXI. tc. 50. és 70. s a Pp. 686. §§-ai esetében.

denkinek úgy kell elfogadni, ahogy van, mégis azonban a házasság felbontása után az a harmadik személy, aki a felbontott házasság valamelyik felével, a volt házastárssal, házasságot kötött, saját házasságának megsemmisítése iránt perelhet azon az alapon, hogy a bontóper felperesének nem volt joga a házasság felbontására, miután saját hazájának törvényei a házasság felbontását nem engedik meg (1911 : XXII. tc. Egyezmény 1. cikk). Perelhet pedig azért, mert a bontóper jogerős megállapítása csak arra terjed, hogy a felperesnek joga volt a kötelék felbontására, de az ilyen jogmegállapítás, mint többször mondottam, csak inter partes hat s így a harmadik személyt nem köti, az azt hatályosan vitathatja és bizonyíthatja az ellenkezőt.

XV. A jogerő magánjogias felfogásának következménye, hogy ha azt mondják, miszerint a jognak meg nem felelő, tehát helytelen, vagyis nem az igazi jogi helyzetet megállapító ítélet, konstitutív.[67] Ez azonban téves, mert ha pl. az ítélet azt állapítja meg, hogy X az örökös, ő mégsem lesz azzá, ha valóban nem ő, hanem Y az igazi örökös, s az ítélet jogereje nem teremt jogot X részére, csak a bíróságok kötöttségénél fogva azt gátolja meg, hogy Y a maga örökösi mivoltát újabb perben joghatállyal vita tárgyává tehesse s viszont, ha a jogerős ítélet perújítás folytán hatályát veszti Y-nak örökjoga nem keletkezik újból, hanem csak az akadály szűnik meg, mely eddig gátolta abban, hogy örökösi mivoltát vitathassa s örökösi jogait gyakorolhassa.[68] *Tóth* Károly ugyanerre az eredményre jut, csak más indokolással. Szerinte az ítélet praesumptio juris et de jure s így nincs tévesen marasztaló ítélet s ezért is nem lehet konstitutív.[69]

Magánjogi konstituáló hatása csak az olyan ítéletnek van, mely valamely magánjogi állapotot változtat, vagy szüntet meg, pl. a házasságot felbontja, a vagyonközösséget megszünteti stb.

XVI. Abból, hogy a jogerő perjogi jelenség, nemcsak az következik, hogy annak hatása abban nyilvánul, hogy a bíróság kötve van az ítéleti jogmegállapításhoz, hanem az is, hogy a felek arról le sem mondhatnak,[70] azonban jogviszonyaikat az ítéleti megállapítástól eltérően rendezhetik s ebbeli megállapodásukból eredő jogukat per tárgyává is tehetik.[71] Ez egyébként

[67] Így általában a megánjogászok. Pl. *Kolosváry* B. i. m. 73. l. *Tóth* L. : i. m. 446. s k. l. Szerintük a marasztaló ítéletből obligatio judicati keletkezik. Így *Windscheid* is. — i. m. 650. l. stb.

[68] V. ö. *Hellwig :* i. System. 779. l.

[69] I. m. 530. l. bár ő a magánjogokat tekintve az ítéletnek consummáló erőt tulajdonít. 529. l. Hasonlókép *Krisztics :* A jogerő hatásai és érvényesülésének korlátai a közigazgatásban. Budapest, 1915. 36. l.

[70] A német polgári törvénykönyv első tervezete szerint lemondhatnak.

[71] V. ö. *Magyary :* i. Perjog. 484. l.

következik abból is, hogy a bíróság a jogerőt hivatalból köteles figyelembe venni (Pp. 411. §) s amennyiben ugyanazon jog iránt olyan személyek közt keletkeznék újabb per, akikre a jogerő kiterjed, feltételezve a jogvédelem azonosságát is,[72] a bíróságnak a keresetet el kellene utasítani, mert ő másképen nem ítélhet, mint az előbbi per bírósága. Mégis ha a fe.peres, a keresetének mindenekben helytadó ítélet jogerőre emelkedése után indítana ugyanebben az ügyben újabb keresetet, az elutasítás nem a res judicata hanem a jogvédelmi szükséglet hiánya okából történnék.[73]

Ha pedig a bíróság a korábban hozott jogerős ítéletről tudomással nem bír, s a felek a jogerős ítélet kifogását nem érvényesítik, a későbbi jogerős ítélettel szemben, a korábbi jogerős ítélet alapján a félnek perújítási joga keletkezik (Pp. 563. § 10. p.). Mindez pedig közérdekből, a jogegység megóvása, a jogbizonyosság megerősítése s a perbeli védelem minél tökéletesebbé tétele miatt van így.

A jogerő tehát a per bizonyos stádiumában, mellyel a konkrét per alakilag befejeződik, a bírói ítéletekhez járuló tulajdonság, mely nem az ítélet valamely formai részéhez fűződik, hanem mindig csak a kereset tárgyát képező jog, igény, jogviszony tekintetében történt jogmegállapításhoz, melyhez a később eljáró bíróság, esetleg hatóság kötve van s mely elvileg csak inter partes hat, vagyis a feleken túlterjedő hatása csak kivételesen van.

Ezek után megállapíthatjuk, hogy a pozitív megállapítási perben hozott ítélet jogereje folytán elutasítandó ugyanazon felperes pozitív s ugyanazon alperes negatív megállapítási keresete,[74] de a jogerő nem gátolja, hogy ugyanazon felek ugyanarra a jogra vonatkozólag marasztalási, vagy megfelelő esetben, jogállapotváltoztatási keresetet indítsanak, mert a felek s a pertárgy ugyan azonosak, de a jogvédelem módja s annak hatálya más; a marasztaló ítélet jogereje folytán elutasítandó az ugyanarra a jogra vonatkozó marasztalási, valamint úgy a pozitív, mint a negatív megállapítási kereset; a jogállapotváltoztató ítélet jogereje folytán pedig elutasítandó ugyanarra a jogra vonatkozó jogállapotváltoztatási, valamint úgy a pozitív, mint a negatív megállapítási kereset, mert a marasztaló és jogállapotváltoztató ítélet pozitív, az ilyen elutasító ítélet pedig negatív megállapítást tartalmaz a per tárgyát képező jogra vonatkozólag.[75]

De megállapíthatjuk azt is, hogy — miután a jogerő perjogi fogalom — annak tulajdonképeni jelentősége a bíróságokat, esetleg a hatóságokat kötő hatályában áll, mert minden egyéb

[72] V. ö. *Szerző:* i. Ügyvédi díj. stb. 24. l.
[73] A jogvédelmi szükségletre l. *Szerző:* i. Jogvédelem. 127. s k. ll.
[74] L. azonban a felperes keresetére XVI. 1. bekezdés.
[75] *Szerző:* Ügyvédi i. díj. stb. 24. l.

hatály, vagy következmény csak folyománya a bíróság kötöttségének s épen ezért, amint a per célját képező igazság sem lehet kétféle, t. i. alaki és anyagi igazság, mert az igazság mindig csak egy lehet, úgy a jogerő is csak egy, s így az anyagi és alaki jogerő megkülönböztetés, mely téves következtetésekre vezethet s gyakorlatilag sem hasznosítható, elvetendő.

XVII. Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy kikre terjed ki az ítélet jogereje, felmerül még az a kérdés, hogy a jogerős ítélet mennyiben köt egy más bíróságot, vagy hatóságot.

Ez a kérdés azonban csak ott függ össze a jogerő kérdésével, ahol s később eljáró bíróságok, vagy hatóságok hasonlókép polgári peres, vagy perenkívüli ügyekben járnak el, de még ezekben az esetekben is csak akkor lehet a jogerő hatásáról beszélni, ha az említett bíróságok és hatóságok olyan személyek ügyeiben járnak el, akikre az ítélet jogereje kiterjed. Természetes, hogy itt az ítéleti jogmegállapítás kötőerejéről van szó. Így pl. a végrehajtást elrendelő bíróság nem vizsgálhatja, hogy az ítéletben megállapított magánjog fenn áll-e, az ő vizsgálatának tárgya egészen más.[76] A csődbíróság köteles a jogerős véghatározattal megállapított követelést fennállónak venni, ami következik a Cs. T. 134. § ut. bekezdéséből, s a 145. § 2. bekezdéséből is. A jogerős ítélet telekkönyvi bekebelezés alapjául szolgál s a telekkönyvi hatóság nem vizsgálhatja, hogy pl. a megállapított nyilvánkönyvi jog fennáll. Az állami anyakönyvi hivatal köteles az anyakönyvbe feljegyezni azt a jogerős ítéletet, mely a házasságot érvényteleníti, felbontja stb. Ezt külön az 1894 : XXXIII. tc. 67. §-a ki is mondja. Mindez persze csak akkor áll, ha olyan személyekről van szó, kikre az ítélet jogereje kiterjed.[77]

Más esetben azonban a polgári bíróság jogerős ítéletének kötelező ereje más bíróságokra és hatóságokra a jogerőből nem vezethető le s ezt a kérdést nem is sikerült egyöntetűleg megoldani, mert vannak, akik egyenesen tagadják, hogy a polgári bíróságon kívül az ítélet más, tehát pl. a perenkívüli ügyekben eljáró bíróságot, vagy a büntetőbíróságot kötné,[78] mások ismét a jogerős megállapítást más, még a büntetőbíróságokra is kötelezőnek mondják.[79] Nálunk *Magyary*,[80] a németeknél pedig *Hellwig*[81] foglalkoztak behatóbban ezzel a kérdéssel, anélkül, hogy egyöntetű megoldásra jutottak volna.

[76] *Szerző :* i. Végrehajtás. 52. l.

[77] V. ö. *Magyary :* i. Perjog. 496. l.

[78] *Heim* F. F. : Die Feststellungswirkung des Zivilurteils. München, 1912. egyenesen tagadja, hogy a polgári bíróságon kívül az ítélet más, tehát pl. a perenkívüli ügyekben eljáró bíróságot, vagy büntető bíróságot kötné. L. azonban ugyanott 242. s k. l.

[79] V. ö. *Pagenstecher :* i. m. 153. s k. l. *Kuttner :* i. m. 184. s k. l. Erről még lesz szó.

[80] I. Perjog. 495. s k. ll.

[81] I. System. 788. s k. l.

Ennek egyik oka kétségkívül az is, hogy *Hellwig* a jogerőből vezetvén le az ítéletek más hatóságokat is kötő erejét, a jogerő inter partes hatásának következményeként — szerinte — az ítélet csak akkor köti a közigazgatási hatóságot, ha az eldöntendő jogkérdés ugyanaz s ha a közigazgatási hatóság (közig. bíróság) előtt ugyanazok a személyek állanak, mint peresfelek egymással szemben, akik között a kérdéses ítélet hozatott. Ha azonban a jogerő mindenkire kiterjed, úgy az az ítéleti megállapítás (pl. hogy a házasság fennáll) minden közigazgatási hatóságot köt.

Ezzel szemben *Magyary* — függetlenül a jogerő kérdésétől — kívánatosnak tartaná, hogy a polgári perben hozott jogerős ítélet következtetési és rendelkezési részét is minden hatóság egyaránt, tehát még a közigazgatási és büntető hatóságok is, eljárásuk alapjául elfogadni tartozzanak. Itt azonban figyelmen kívül hagyja, hogy a bíróság nem csak bizonyítási, hanem más következtetéseket is végez a perben s a különböző következtetések egészen más természetű megállapításokra vezetnek.

Általános szabályt épen ezért — a *Magyary* által kívánt módon — felállítani nem is lehet, sőt a Pp. 234. §-a arra enged következtetni, hogy a törvény a polgári bíróságot a legteljesebb önállósággal ruházza fel, amikor belátásától teszi függővé, hogy a közigazgatási hatóság végérvényes döntéséig, vagy a polgári, illetőleg büntető eljárás jogerős befejezéséig a per tárgyalását felfüggessze-e. Hogy a törvény eszerint a közigazgatási, vagy egy más polgári, vagy büntető eljárásban hozott határozatot, illetőleg az abban foglalt megállapítást a polgári bíróságokra nem teszi kötelezővé s viszont ez utóbbiak határozatát sem az előbbiekre, azt a polgári s a közigazgatási s büntető ügyek természete s a különböző eljárásoknak különböző elvek alapján való berendezése indokolja.[81a] Ez azonban csak általánosságban van így, mert vannak kivételek, amikor a különböző bíróságok és hatóságok egymás jogerős határozatát, illetőleg az abban foglalt egyik-másik megállapítást, saját eljárásukban figyelmen kívül nem hagyhatják. Ez azonban már nem a jogerő következménye.

Azokra a közigazgatási hatóságokra, melyek polgári jogszolgáltatást nem gyakorolnak s a közigazgatási bíróságra, amennyiben nem polgári peres ügyet bírál el, a polgári bíróságok ítéleti jogmegállapításának — a fentebb említett értelemben, kötő ereje nincs. Ez azonban csak az ítéleti jogmegállapítás szempontjából van így, mert más vonatkozásban a jogerős ítélet is kötő erővel bírhat, még a büntetőbíróságokra is.

Az ítéletnek ugyanis a jogmegállapítás alapján különböző rendelkezései vannak, marasztalás, konstituálás stb. s az ítélet azt is tanusítja, hogy mi történt a perben s arranézve is tudo-

[81a]. L. azonban a Pp. 235. §-át.

máskijelentést tartalmaz, hogy mi történt peren kívül a múltban s a kiderített tények tényhatásait és joghatásait is megállapítja. Ezek a jogerő kérdésén kívül esnek, de úgy a közigazgatási hatóságokra, mint a büntető bíróságokra irányadók lehetnek. Így, ami különösen az ítélet konstituáló részét illeti. A megtörtént jogállapotváltoztatást köteles úgy a hatóság, mint a büntetőbíróság elismerni s azért pl. egy semmisnek nyilvánított házasságot nem mondhat érvényesnek, egy felbontott házasságot nem nyilváníthat fennállónak, azt köteles úgy venni, ahogy történt, de ez nem a jogerő következménye, hanem természetes folyománya annak, hogy a bíróságoknak s hatóságoknak hatáskörükön belül tett intézkedéseit minden más hatóság köteles elismerni.

A jogerő következményei — mint láttuk — az ítéleti jogmegállapításhoz fűződnek, de sohasem az annak alapjául szolgáló tényekhez s mégis a bíróság ténymegállapítása — az alább kifejtendő módon — irányadó lesz a közigazgatási hatóságra és a büntető bíróságra is.

Az ítéleti tényállásnak két része van, habár az 1930: XXXIV. tc. rendelkezése folytán magában az ítéletben szemlélhetőleg, nem jut mindenkor kifejezésre. T. i. van perbeli és perenkívüli tényállás. Az előbbi a perben történt, tehát a bíró által észlelt tények leírása, az utóbbi azoknak a tényeknek előadása, melyek a felek között, a múltban történtek. Ez utóbbi mindig előadandó, mert a fent idézett törvény 22. §-a szerint az ítélet indokolásának magában kell foglalni a bíróság által valónak elfogadott tényállást, amit a Pp. 401. §-a úgy fejez ki, hogy a bíróság által megállapított tények külön kiemelendők.

Ez a perenkívüli tényállás a bíróságnak fentebb (l. VII.a.) már említett gondolatbeli művelete folytán, történeti és minősített, t. i. a tényhatások vagy joghatások szerint qualificált, tényállás s az előbbi a bíróság tudomáskijelentése, az utóbbi az ő ténybeli, vagy jogi felfogása, ítélkezése.

Magyary[82] a perenkívüli tényállásnak ezt a kétféleségét nem domborítja ki, hanem mind a kettőt, mind az ítélet következtető részét jelöli meg.

Már most, minthogy az ítélet államhatósági aktus, természetesen közokirat s így a bizonyítási eljárásban a Pp. 315. §-a szerinti bizonyító erővel bír, vagyis az ellenkező bebizonyításáig az abban tanusított tények valóknak tartandók. Ez kétségkívül áll a bíró által észlelt s általa tanusított perbeli tényekre.[83] De áll ez, bizonyos megszorítással a perenkívüli történeti tényállásra is, mielőtt azonban erre rátérnék, a polgári és büntetőbíróságok egymáshoz való viszonyát kell vizsgálnunk.

A bűntető bíróságot a polgári bíróság ítéletének jogmeg-

[82] I. Perjog. 496. l.
[83] L. a 82. jegyzetben i. h. hasonlókép *Magyary*.

állapítása, melyhez mint láttuk, a jogerő következményei fűződnek, egyáltalán nem köti, még abban az esetben sem, ha a jogerő inter omnes hat. A jogállapotváltoztatást pl. meg nem másíthatja ugyan, tehát pl. a semmisnek nyilvánított házasságot érvényesnek nem mondhatja, de ahhoz a megállapításhoz, hogy felperesnek a házasság megsemmisítéséhez joga volt, kötve nincs.[84] Ez egyébként a Bp. 7. §-ában ki is van mondva, de a bűnvádi eljárás természetéből is következik, ahol t. i. a nyomozó elv az uralkodó.

Van azonban ezzel ellenkező nézet is. Így *Pagenstecher*[85] tagadja a zsarolás bűncselekvényének fennforgását, ha felperes egy, az igazságnak meg nem felelő ítélet alapján, mely egy fenn nem álló magánjogot, mint fennállót állapított meg, az alperest végrehajtással fenyegeti meg, mert — mint mondja — itt nem lehet szó arról, hogy a fenyegetéssel jogtalan vagyoni előnyt akarna szerezni. Ez azonban csak a jogerő magánjogias felfogásának következménye s nem állhat meg. Ezt a felfogást találjuk egyébként *Kuttner*nél is,[86] szerinte t. i. a polgári bíróság ítéletét a büntető bíróságnak is el kell ismerni, ha az ítélet magánjogi hatásai a delictum tényállására nyomósak.

Míg azonban az 1868 : LIV. tc. hatálybanléte alatt, annak 9. §-a folytán a bűnösséget kimondó jogerős ítélet a polgári bíróságra irányadó volt, addig a Pp. 234. §-ából következik, hogy a büntető bíróság ítélete sem irányadó a polgári bíróságra. Ezt egyébként — szemben a korábbi gyakorlattal — a kir. Kúria jogegységi tanácsának 49. sz. polgári döntvénye világosan ki is mondja éspedig nemcsak a felmentő, hanem a bűnösséget kimondó ítéletre is.

E döntvény indokolásául a jogegységi tanács egyebek közt A Pp. 270. §-ára hivatkozik, mely a bizonyítékok szabad mérlegelését teszi szabállyá, azzal a hozzáadással, hogy a bíróság törvényes bizonyítási szabályhoz csak a Pp.-ben meghatározott esetekben van kötve.

Nézetem szerint azonban sem a Pp. sem a Bp. ismertetett rendelkezései, melyeknek lényege az, hogy mind a két bíróság önállóan határozhasson, nem dönti meg azt a nézetemet, hogy a bírói ítéletnek perbeli tényállása — az ellenkező bebizonyításáig — kötelező következtetési alap más bíróságokra és hatóságokra is. Ez t. i. nem áll ellentétben a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvével, mert a közokiratokat a Pp. kiveszi a bírói mérlegelés alul, az ítélet pedig közokirat s így annak az a része, melyben a bíróság azt tanusítja, hogy mi történt ő előtte a perben, kötelező következtetési alap lesz, melyet a bíróság nem mérlegelhet, ahhoz tehát az ellenkező bebizonyí-

[84] Így *Hellwig :* i. System. 789. l.
[85] I. m. 153. s k. l.
[86] I. m. 184. s k. l.

tásáig kötve van, azt valónak köteles elfogadni, nem azért, mintha a jogerő arra is kiterjedne, hanem azért, mert közokirat tanusítja.

Vitás lehet azonban a kérdés azokra az ítéleti megállapításokra, melyek a bíróság következtetésének eredményei s mely célból a bíróságnak mérlegelni kell.

Így ténymegállapítás, helyesebben ténykiderítés, mikor a bíró a perben észlelt tényekből következtet a perenkívüli tény meg, vagy meg nem történtére s ennek alapján tudomáskijelentést tesz arranézve, hogy mi történt a felek között a múltban. Hogy a bíróságnak ez a tudomáskijelentése a polgári rendes és kivételes bíróságokat, az ellenkező bebizonyításáig kötelezi, kétséget nem szenvedhet. De vajjon köti-e a közigazgatási hatóságokat és a büntető bíróságot? *Magyary*[87] szerint a kötelező erő kimondása kívánatos volna. Igaz, hogy pl. a büntető eljárásban az okirat, mint bizonyítási eszköz csekélyebb jelentőséggel bír[88] s emellett az ott érvényesülő nyomozó elv folytán a bíróság elrendelheti a bizonyítás ismétlését, vagy kiegészítését, amit egyébként megfelelő esetben a polgári bíróság is megtehet, de ha ez már nem lehetséges, az ítéletet abban a részében, mely valamely perenkívüli tény meg, vagy meg nem történtét bizonyítja, pl. hogy X egy bizonyos dolgot átadott Y-nak stb. a sértett, a vádlott, vagy vádló érdekében bizonyítékul kell elfogadnia s a büntető bíróság csak abból a célból mérlegelhet, hogy a megtörtént, vagy meg nem történt tény, büntetendő cselekvény tényálladéki eleme-e. Pl. a házasságot a bíróság a H. T. 76. §-a alapján bontja fel, az hogy az ítéletben bizonyított tények megtörténtek, irányadó a büntetőbíróságra, mert ha etekintetben a bizonyítás ismétlése, vagy kiegészítése már nem lehetséges, a vádlott nem menthető fel a Bp. 326. § 2. pontja alapján a bizonyítékok hiánya okából, de hogy ezek a tények a Btk. 246. §-ába ütköző bűncselekvény tényálladékát adják-e, azt a büntető bíróság szabadon mérlegeli.

Ugyanez áll a polgári bíróságra is, mintahogy azt a kir. Kúria jogegységi tanácsának 72. sz. polgári döntvénye a fegyverhasználat jogosságának kérdésében ki is mondja, ami következik abból, hogy a kiderített történeti tények minősítése, egy más bíróságot, vagy hatóságot nem köt, tehát azt, hogy a fegyverhasználat megtörtént, az ellenkező bizonyításáig, valónak kell venni az ítélet közokirati jellegénél fogva, de hogy az jogos volt-e, már önálló mérlegelés tárgya.

[87] I. Perjog. 496. l.

[88] V. ö. *Finkey :* A magyar büntető eljárás tankönyve. Budapest, 1908. 283. s k. l. Az okirattal való bizonyításra egyébként legújabban l. *Balogh Béla :* Az okirati bizonyítás egynémely kérdése a bírói gyakorlat megvilágításában. Debrecen.

Hogy a kiderített történeti tények — az ellenkező bebizonyításáig, illetőleg kiderítéséig — irányadók legyenek a büntető bíróságra s más hatóságra is, azt a polgári per célja,[89] a polgári bíróságok tekintélye, az ítélet közjogi jellege indokolja, különösen ott, ahol a ténykiderítés — közvetlen bizonyítás alapján — a történeti hűség és nemcsak a történeti lehetőség szerint történhetik.[90]

Nem lehet ez ellen azzal sem érvelni, hogy a polgári perben a tárgyalási elv lévén uralkodó, a peranyag összegyüjtése a felek akaratától függ, mert a Pp. az igazság kiderítését tartván a per céljának, a bírót teszi a per középpontjává s ő pervezetési és kérdezési jogánál fogva kideríthetí az igazságot s emellett, ha a felek vétlen, vagy szándékos mulasztása folytán, a peranyag alapján az igazság nem lett volna kideríthető, módjukban áll úgy nekik, mint harmadik személyeknek s a védőnek az ellenkezőt bizonyítani, illetőleg a peranyagot kiegészíteni, vagy helyesbíteni.

Az ítéletet, mint közokiratot, a bizonyító erő szempontjából nem lehet más közokiratnál kisebb jelentőségűnek venni s nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy pl. egy közjegyzői okirat, amelynek bizonyító ereje nem lehet vitás, nemcsak a közjegyző által észlelt, hanem olyan tényeket is tanusít, melyeket a közjegyző hasonlókép csak következtetés útján derithetett ki.[91]

Lényegében *Magyary*nak is ez az álláspontja,[92] ámde akkor, amikor az ítéletnek, mint közokiratnak, ezt a bizonyító erejét minden, tehát nemcsak a történeti ténykiderítésre, hanem a tényhatások és joghatások megállapítására is kiterjeszteni kívánja a közigazgatási hatóságokat és büntető bíróságokat illetően is, figyelmen kívül hagyja, hogy itt az utóbb eljáró bíróságnak módjában áll — az ellenkező bizonyítása, illetőleg a bizonyítás ismétlése, vagy kiegészítése nélkül is — más

[89] A per célja t. i. az igazság kiderítése. L. *Szerző:* A polgári per célja. Debrecen. A Tisza I. Tudományos Társaság I. osztályának kiadványa. 1931—1934. Az igazmondás kötelessége a német perrendben eddigelé szabályozva nem volt, ami a per célját illetően sok vitára adott alkalmat. Legújabban azonban az 1933. évi Novella itt is bevezette az igazmondási kötelességet, de külön kifejezett sanctio nélkül. Mégis a bíróság az igazságnak meg nem felelő tényállításokat figyelmen kívül hagyja. V. ö. *Gaup—Stein—Jonas:* i. m. 138. §-hoz. 1.

[90] L. erre nézve *Szerző:* A felülvizsgálati eljárás. A magyar Jogász-egylet könyvkiadó vállalata. Budapest, 1915. 128. s k. ll.

[91] Pl. tanusítja, hogy megjelent előtte X és Y, kiknek személyazonosságát az általa ismert A és B igazolták. Ez utóbbi szempontból a közjegyző is csak következtetés útján állapítja meg a személyazonosságot, t. i. A és B előadásából s így ő sincs jobb helyzetben, mint a bíró, mikor pl. a tanuvallomásból következtet. Az ellenkező bizonyításáig azonban valónak kell venni, hogy tényleg X és Y jelentek meg a közjegyző előtt.

[92] I. Perjog. 496. l.

eredményre jutni s hogy itt már nem bizonyításról van szó, hanem az ítélet csak azt juttatja kifejezésre, hogy a bíró a kiderített tényeknek milyen tény, vagy joghatást tulajdonított s ez már nem a közokirat tanusítása, vagy bizonyítása, hanem a bíró ténybeli, vagy jogi felfogása. Azt pl., hogy a kiderített, tehát valóknak veendő tények a rosszhiszeműség, a rendes, okszerű gazdálkodás tényét, vagy a kölcsön, vétel stb. vagy valamely bűncselekvény tényét adják-e, mindenik hatóság, vagy bíróság önállóan bírálja el, ahol annak a jogerő, amennyiben az eljáró bíróságot, vagy hatóságot köti, ellent nem áll, ami kitűnik abból, hogy ha ugyanazok a tények több jogot keletkeztetnek s előbb csak az egyik jog s később egy másik perben a másik jog tétetik per tárgyává, az első perben hozott ítélet kiderítő része (történeti tényállása) közokirat jellegénél fogva — az ellenkező bebizonyításáig — köti a másik perben eljáró bíróságot, de már a tények minősítésében s ennek folytán a jogmegállapításban önállóan járhat el.

A tényhatások és joghatások megállapítása is, épúgy, mint a történeti tények kiderítése, sokszor mérlegelést tesz szükségessé, mert a bíróságnak mérlegelni — mint azt másutt[93] részletesen kifejtettem — többféle okból kell. Egyebek közt azért is, hogy a tények mibenlétét (a tény- és joghatásokat) meghatározza (L. VII. a.), sőt sokszor azért is, hogy a jogszabályt alkalmazza.

Heim,[94] aki tagadja az ítéletek kötő erejét, elismeri, hogy amennyiben az ellenkező bizonyításból az ítélet helytelensége nem következik, az ítéleti megállapítást a hatóságnak is el kell fogadni. Ez azonban csak a fent kifejtett értelemben állhat.

Nálunk *Magyary* volt az, aki az alaki és anyagi jogerő megkülönböztetés helytelenségére először mutatott rá s azt meggyőzően bizonyította s ő volt az, aki a polgári bíróságok ítéletének más bíróságokat és hatóságokat kötőerejének kérdésével behatóbban foglalkozott[95] s bár felfogásom megállapításaitól sok tekintetben eltér, kétségtelen, hogy magyar tudományos perjogunk megalapításában *Plósz* Sándor után neki van a legnagyobb érdeme s épen ezért nem mulaszthatom el, hogy — felhasználva ezt az alkalmat — a legnagyobb tisztelettel adózzam ezen egyik, legkiválóbb perjogászunk, *Magyary Géza Emlékezetének.*

[93] I. Felülvizsgálat. 104—148. ll.

[94] I. m. 242. s k. l.

[95] I. Perjog. 481. s már korábban is i. Alaptanok. 262. l.